

Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК IX.

КВІТЕНЬ — 1958 — APRIL

Ч. 99

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Шербак Микола — 3 нових поезій	1
Галан А. — Остання любов наркома	2
Малишко А. — Направо — лебеді, поезія	10
Коломиєць Т. — Двадцять літо, поезія	10
Ревуцький В. — Нотатки про драматурга	11
Розгін І. — Володимир Кубійович	16
Килимник Ст. — Риндзівки	19
Славутич Яр — Обкраяна антологія	23
Федоренко Ф. — Дещо про українську секцію "Голосу Канади"	26
Рецензії. Короткі вісті. Ілюстрації.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Львів. Галицька площа. Мал. О. Губарева ("Україна", ч. 17, вересень, 1956).

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Завертайло Данило, Чикаго, США	29
Гава Михайло, Форт Вілліам, Канада	9
Юрченко І., Солт Сан Марі, Онт., Канада	3
о. прот. Чижів Е., Судбури, Онт., Канада	2
Шаблій Микола, Чикаго, США	2
Кириченко Л., Гамільтон, Онт., Канада	2
Мельник Мар'яна, Сан Франциско, США	2
Жураківський Василь, Торонто, Канада	2
Козуляк Михайло, Монреаль, Канада	1
Ковшун Меланія, Гамільтон, Онт., Канада	1
о. прот. В. Слюзар, Монреаль, Канада	1
Гуцуляк Зоя, Вернон, Бр. Кол., Канада	1
о. прот. Л. Форостівський, Клівленд, Ог. США	1
о. Костюк Ол., Норт Суррей, Бр. Кол., Канада	1

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00
США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грошми).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.

Address:

Nowi Dni. Box 452. Term. "A". Toronto. Ont., Canada

о. Новицький Ол., Форт Вілліам, Онт., Канада	1
Гірняк О., Нью-Йорк, США	1
Білоцерківський А., Лашін, Кв., Канада	1
Жапар І., Дороти, Нью Дж., США	1
Андрі М., Нью-Йорк, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Симаговський М., Ошава, Онт., Канада	2.00
Осадчий Ст., Сиракузи, Нью-Йорк, США	4.35
Енгель А., Річмонд Гілл, Нью-Йорк, США	4.00
Маковійчук А., Чикаго, США	2.50
Андрі М., Нью-Йорк, США	2.00
Бондар В., Детройт, Мічіган, США	2.00
Шпук Ганна, Вінніпег, Канада	1.50
Григоряк Василь, Торонто, Канада	1.50
Шахів П., Порт Альберні, Бр. Кол., Канада	1.50
М-й І., Торонто, Канада	1.50
Степанченко А., Форт Вілліам, Онт. Канада	1.50
К-н В., Торонто, Канада	1.50
Шиманський О., Вінніпег, Канада	1.50
Бренько І., Солт Сан Марі, Онт., Канада	1.05
Новохацький Яків, Чикаго, США	1.00
Шаблій М., Чикаго, США	1.00
Кохан І., Станфорд, Каліф., США	1.00
Ричок Петро, Неварк, Н. Дж., США	1.00
Мельничук А., Чикаго, США	1.00
Ростун Василь, Чикаго, США	1.00
Найда Михайло, Клівленд, Огайо, США	1.00
Самосій Ганна, Трентон, Нью-Джерсі, США	1.00
Пирожинський С., Бруклін, Нью-Йорк, США	1.00
Ковшун М., Гамільтон, Онт., Канада	0.70
Шанда Петро, Торонто, Онт., Канада	0.50
Романко М., Торонто, Онт., Канада	0.50
Т-ка Н., Торонто, Онт., Канада	0.50
Срібний М., Джілонг, Вікт., Австралія	1-10-00

Сердечно дякуємо всім за допомогу в поширенні і розбудові журналів.

Редакція

НАЙ

ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ.

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО
І МОЛОЧНІ
ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.
459 Rogers Road. Toronto. Ont.
Phone: RO. 9-7193

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by: Polish Alliance Press Ltd., Toronto, Ont., Canada

3 нових поезій

В таверні

Прокурена димом таверна.
Пияки втирають піт.
Пий віскі! Фортуна химерна
Причалила в інший світ.

Фортуна чи доля без роду
Пішла бродить на Бродвей.
Пий віскі! Пий віскі! Не воду!..
Що гірше? Слізки з очей?!

Не нюнькай, неначе дитина!
До мамки утратив слід?..
Для нас океан — по коліна!
Ми перебрідем убрід!

Та ми ж, як герої Жюль Верна
У мандрах від давніх літ...
Пий віскі! Фортуна химерна
Причалила в інший світ!

Погляд із хмародеру

Мов проколов зухвало хмару
І в небо вперся хмародер...
І що ж тепер? І що ж тепер?
Хто наворожить серцю чару?..

Я серед каменю шукаю,
Де загубилася земля...
Дивлюся в далечінь безкраю
І там її знаходжу я. —

Немов я в Лаврі на дзвіниці...
Внизу Дніпро сія, як скло...
Он Дарниця... — усе, що сниться,
Замерехтіло, ожило...

Чи маревом мигоче днина,
Чи мати марить у сльозах?..
І я вклякаю на коліна.
Чекай! Не мерехти в очах!

Чекай, чекай!.. Ні! Даленіє,
Як сон, як видиво, як дим...
І я здригаюсь... Мріє, мріє!
Не бути двічі молодим!

Не вернути серцю чару!..
І що ж тепер? І що ж тепер?..
Нема нічого... Тільки хмару
Роздер на шмаття хмародер.

Острів Шельтер

Інженерові О. Дончукові
першому поселенцеві-українцеві
на острові Шельтер.

Зарослі мохом зеленаві кручі
Та океаном вирізьблена ринь.
Тут індіяни мали свій курінь
І слухали, як б'ють вали ревучі.

Над хвилями бурхливими снуючи,
Чайки, немов чатують глибочінь.
А у грозу тривожать височінь
Комусь погрозами громи гримучі...

Нема і сліду давніх індіан,
Як в Україні древніх деревлян
І ватажок до зброї не скликає.

Лиш океан гойдає кораблі,
Та буйнолисті буки на землі
Шумлять, як пісню, що життя безкрає...

Прерія

Вогнисто-червоне сонце встає і втирає повіки,
Виліз зі схову і наслуховує щось ховрах...
Скільки віки тут зорали й сховали навіки і віки,
Землі і зотлінню залишаючи тлінний прах!

Скільки плачу на рівнині почули стрімкі Аппалачі!
Скільки життів схилилось на схилах Склеястих гір!
Але все ж Людина непокірної й гордої вдачі
Ішла в тебе, преріє, мов бурі наперекір...

Тепер, наче море, безкраю хвилюється пасовисько,
Біліє бавовна, маїсові марять лани...
Лише з Канади повіє сварливо-свавільний вітрисько
І поколише травою та потривожить сни...

Лише загергочуть гуси, що сірим ключем
пролітають,
Здивовано не впізнавши рідно-знайомих місць,
Та тут широчінь, як небо, тут воля, як пісня, витає,
І птах, і людина для прерії — приятний гість.

Колись отак в Україні, де далеч та Дикее Поле,
Прапрадіди пробивались, стежачи пильно з веж,
І ти говорила з вітром, шуміла з тирсою, Воле,
Воле степів, як прерій, і несходимих безмеж.

Гайвей

(Битий шлях)

Авта мчаться, мчаться дні і ночі
Із гарчанням, хрипло, як хорти.
Загримлять, залізом заскрегочуть
Над Гудзоном ковані мости.

Віялом війне свавільний вітер
І крутне вихристо круговерть
А в мигтінні реклямових літер
Гурт людей. Хтось кров загуслу витер.
Розпростерлась на камінні смерть...

УСІХ НАШИХ СПІВРОБІТНИКІВ І ЧИТАЧІВ
ВІТАЄМО З ВЕЛИКИМ СВЯТОМ ВЕЛИКОДНЯ!
ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Редакція

Але авта промигнуть квапливо,
Мов лихий їх похапцем проніс...
Зупинися, зупинися, зливо,
Колотнечо, крутіже коліс!

Зупинися! Де там!.. Неупинно
Авта мчаться, мчаться, як хорти...
Що ж там далі, спрагнена людино,
Далечінь, а чи нові світи?!

Торнадо

Як вихор, вирвався сердито
Десь із Фльоріди — буревій
І зором, мов у ворожбита,
Поглянув з-під навислих вій.

І світ гойднувся у кружінні,
Мов жахом сповнений ущерть,
І у тріскучому тремтінні
Злетів і пада шкереберть...

Хитаються стовпи й будинки
І туго лопається скло.
Все замітає, як пір'їнки,
Якесь свавільне помело...

Куди ж ще далі? В Оклагому
Чи в Мексіко метнути знов?..
Він вибирає путь знайому
Через горби і свіжу кров.

І, перестибнувши в Канаду,
Під рев, під гуркання, під свист
Регоче втішно і злорадо,
Що від тортур і мук торнадо
Тріпочеться самотно лист...

Статуя Свободи

Океан бурлить, неначе хоче
Затягнути в холодну глиб,
А вона, Свобода, в чорні ночі
Світить, як світильник, смолоскип.

Світить і промінням осяває
Весь широкий і померклий світ,
В безгоміння, далечню безкрає,
У простори, де тісниться гніт...

Так, було, боронячи свободу,
Смолоскип палили козаки —
Блиск тривоги, що іде зі сходу
Татарва з-за темної ріки.

І вставав народ, у гніві лютий,
Що здригали гори і ліси...
Тож, Свободо, не згаси вогню ти
І світильник волі не згаси!

Шельтер Айленд — Нью-Йорк

липень, 1957

Анатоль ГАЛАН

ОСТАННЯ ЛЮБОВ НАРКОМА

I.

У залі губерніяльного театру — холод, хоч вовків ганяй. На спинках стільців жоруються сірі червоноармійські шапки. Вони переважають. Місцями до шапок ніжно туляться жіночі хусточки. Де-не-де смішним дисонансом стирчить капелюх "недорізаного буржуя". Весь театральний простір дивно шарудить, наче із стелі сиплються тисячі дрібних невидимих камінчиків. Насправді, це публіка масово лузає насіння. Лушпайки летять просто на підлогу, бо — перша фаза революції, бо написи "Смітити й курити заборонено" поздирали й викинули геть.

Режисер Баглай зиркає крізь дірочку в завісі: чи вже всі місця заповнені? Треба зачекати, інакше не буде повного збору й не вистачить розрахуватися з акторами. Публіка починає непокоїтись. Іноді зриваються нервові оплески й голоси:

— Давай, давай, не задавайся!

А "задаватися" режисерові й акторам, справді, нема чого. Вони в легких убраннях, вони аж сині від холоду, особливо жіноча стаття з оголеними руками й плечима.

Нарешті завіса, скрегочучи заржавілими горіш-

німи коліщатками, розсунулась. Конферансьє в традиційному чорному фракку став на крайчику сцени.

— Товариші! Прошу вас не так голосно лузати насіння, бо я не чую самого себе...

Заля реготнула різнотонним хором і на хвилину сховала руки в кишені.

— Отже, товариші, до вашої уваги п'єса "Підступність і любов", твір Шекспіра, постановка заслуженого режисера Баглая. До речі, через раптову хворобу артиста Книша, його ролю виконає артист Лучинський...

Конференсьє зробив павзу, а якийсь червоноармієць галаснув:

— Та й чи нам не однаково? Грайте вже, зарази! І гра почалася...

II.

Вони були подругами ще від шкільної лавки. Ці дві молодих жіночки з виглядом дівчат, бо одна мала дев'ятнадцять з хвостиком, а друга почала двадцять першу весну. Старша встигла пережити романтичне і трагедійне кохання. "Предмет", а згодом чоловік, мав гарячу голову і підставляв її

НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1958

скрізь, де заперечували українську державність. Тому голова передчасно скотилася з плечей, а в приголомшеній стражданням дружини півроку котилися з очей сльози. Врятував від туги театр. Власне, це було покликання, раптом усвідомлене й непереборне, як кохання.

Молодша подруга відзначалася скромною і невимогливою вдачею. Театр був для неї шматком хліба, бо працювати ж деє мусиш, а це значно цікавіше від переписування дурних канцелярських папірців. Вона місяць тому одружилася з суфлером театру Горським, людиною не першої молодости, бо аж під тридцять п'ять, сумлінно вивчала свої ролі й страшенно боялася проникливого погляду Баглая. В тому погляді був наче присуд. А проте, Баглай нікого не вирізняв, не підносив і не принижував.

Вони поверталися з театру втрюх. Жінки йшли під руку, чоловік ніс дві легких валізочки з театральними костюмами. Лишати їх на місці, в шафі, не відважувалися, бож — цінність, а всі замки тепер відмикаються без участі ключа.

Шість ніг лишали свіжі сліди на снігу, що ретельно притрушував пішоходи.

— Наталю, ходімо до нас ночувати. У тебе ж нема дров, а ми ще маємо цілий оберемок...

Струнка постать, яка вже на п'ять кроків відійшла вбік, повернулася назад.

— Ти завжди спокушаєш мене, Лесю. Справді, коли подумаю про льодове ліжко, хочеться писати заяву до пекла, щоб прийняли на квартиру...

Обтрусившись від снігу, піднялися по слизьких сходах і опинилися в досить просторій кімнаті з широким ліжком, канапою та столиком. Посередині стояла залізна пічка, "буржуйка", як її називали. Горський одразу почав розпалювати вогонь.

— За п'ять хвилин поскидаєте не тільки кожушки, а й сукні. Даю слово!

Наталія сіла напроти пічки. Маленька нога в старому, полатаному ботику пожадливо простягнулася до вогню, роблячи такі рухи, наче писала якесь слово. Леся поставила на залізо чайник з водою й почала брязкати посудом. Раптом Наталія згадала:

— Чи ви зауважили сьогодні репліку глядача?

— Може, про "зараз"? — спитав Горський. — Це на тебе вплинуло?

Трохи довгастий Наталин ніс чмихнув.

— А на тебе ні? Ти проковтнув ту таблетку?

— Не сваріться, — сказала примирливо Леся. — Чи варто звертати увагу на якийсь хамський вибрик? Мало ми їх бачимо?

— Ні, друзі, це таки прикро. Для кого, власне, ми граємо? Для отари?

Леся спинила на півдорозі цукорницю, що мала торкнутися дошки стола. Рука лягла на розкішне, в світло-русявих хвилях, волосся подруги.

— Наталю, це говориш ти, для якої насамперед театр, а потім публіка?

— Всі актори так говорять, Лесю, але... не дуже щиро. Насправді, театр без публіки — порожнє місце, гра лише для себе — задоволення невелике. Я ж, коли вилаяла публіку, думала про інше. Невже ми не маємо права на крихітку пошани чи співчуття за те, що в тій холоднішій кошарі світимо голими ногами й плечима? Таж нам, можливо,

сьогоднішній спектакль вилізе боком, тобто покладе на тиждень у ліжко, з усіма приємностями простуди.

Горський, що кожну подію сприймав, як нагоду до жартів, заспокоїв Наталю:

— Не бійся. Ти ось зараз роздягнешся, а ми з Лесею натremo тебе гасом, за браком спирту, і не захворієш. Ну, правда, попахнеш трохи...

Замість вечері, пили морковний чай з сахариною і з житніми сухарями. Наталія хрумала їх своїми гарними, наче намальованими, зубами і мріяла вголос:

— Настане весна — поїду в Москву. Там, може, зловлю золоту рибку...

— І тоді викличеш нас, правда? — підхопив Горський. — Авжеж, деє улаштуєш у театрі... роздягати відвідувачів...

Наталія пропустила цей жарт мимо вух.

— Тільки, на жаль, мені бракує одного...

— Чого? — спитала Леся.

— Такого обличчя, як у тебе. Такого ніжного рафаелівського профілю...

— Ти переможеш усмішкою, — сказав Горський і хитро примружився.

— Не знаю, — задумано відповіла Наталія. — Яюсь так вийшло, що я з дитинства усміхнена. Спочатку це було, мабуть, від світлої радості, від задоволення життям, а далі просто увійшло в звичку, чи стало рефлексивним. Мені, проте, здається, що й горе треба сприймати з усмішкою, тоді воно не таке тяжке. Усмішка наче боронить перед жорстокістю часу, хоч минулого року мене за неї мало не розстріляли...

— Та невже? — здивувався Горський. — За яких же це обставин?

— У Чека. Допитували, де дівся мій Володя, власне, вони знали, де. Мені хотілось плакати, а ця дурна усмішка не сходить з обличчя. То ти, кажуть, сяка-претака, ще й смієшся над нами? Чоловік — петлюрівець, загинув у бою з червоними, не здався до кінця, ненавидів нас, і ти ненавидиш? А що, як ми тебе ось зараз шльопнемо? У мене виступили сльози з очей, я, мабуть, стала дуже блідою, бо той комісар подав мені води. Але одночасно крикнув: "Покинь сміятись!" Я мусіла сказати, що це в мене природне, незалежне від мого хотіння. А скільки гультаїв зачіпають мене на вулиці. Думають, що я...

Леся підвелася і погладила Наталю по плечах, а Горський сказав:

— Будемо спати, вже пізно. Я, як найстарший, приготую всім кубельця.

III.

Баглай сидів на порожньому ліжку, в порожній кімнаті Наталі. Сама вона ходила з кутка в кут, щось пригадуючи, чи просто нервуючись.

— Ось ми й розстаємося, — зітхнув Баглай. — А шкода! Мій театр це незабаром відчужує.

— Петре Григоровичу, мені здається, що ми зустрінемося з вами знову. Ви думаєте, мені не шкода? Таж, дякуючи вам, я "знайшла себе", скинула тягар муки, який на мені лежав, навчилася пізнати життя таким, яким воно є. Дякую вам, милий!

Наталя обхопила гарячими руками сивіючу голову Баглая й поцілувала його в обидві щоки.

— Ви зробите кар'єру, — говорив далі Баглай, тільки... бережіться особистих почуттів.

— Яких почуттів?

— Таких, романтичних... Бо хтось закрутить голову, відірве від театру, і від талановитої Наталі лишиться... темна плямка.

Наталя почервоніла.

— Ах, Петре Григоровичу, я вже маю досвід... Та й не така я гарна, щоб запалювати серця...

— Я старий, — відповів Баглай, — але бий мене сила Божа, коли я бачив на сцені жінку, гарнішу від вас...

— На сцені?

— Так. Інше мене не цікавить. І ось, коли дивитимуться на вас моїми очима, я певний, вам запропонують незрівняно кращі умови, ніж дає театральне життя.

— Ні, я не кину театру, Петре Григоровичу, обіцяю вам!

— Побачимо. А тепер дозвольте попрощатись. Вам за годину треба бути на станції, там на вас чекає весь артистичний склад. Вибачте, що не можу бути разом з усіма, страшно болить горло. Сюди присунувся, бо недалеко.

IV.

Москва зустріла Наталю зовсім не так, як їй мріялося. Великі театри, куди вона хотіла дістатись на другорядні ролі, зразу казали: ні! Менші "думали", з обіцянкою сповістити, коли надуматься. Зовсім маленькі, так звані, естрадні співчутливо знизували плечима й посилалися на брак штатних місць. Єдиний успіх Наталі полягав в тому, що вона, за допомогою якогось земляка, одержала ордер на крихітну кімнатку, аж на п'ятому поверсі, і мала де прихилити голову. Алеж з чогось треба жити. Невеличкий запас грошей танув, як сніг на сонці, машина — організм вимагала "пального". Суп, суп і суп без кінця, бо він дешевий, а на інше не спроможешся. Наталя стала майже прозорою, очі світилися зеленим голодним огнем. Вона вже вирішила плюнути на все і повернутись у губерніяльне лоно, туди, де її цинили. Аж ось трапилась несподіванка: один з тих театрів, де "думали", прислав листівку — запрошення на переговори. Виявилось, що захворіла одна акторка, захворіла серйозно, а за тиждень вистава.

Приймається передплата на дитячий місячний журнал

СОНЯШНИК

Журнал має 20 сторінок друку, багато ілюстрацій, друкується на гарному папері, кольоровий друк.

Передплата на рік:

Канада — 3.00 дол., США — 3,50 дол.

Австралія й Англія — 20 шіл.

Ціна окремого числа — 30 центів, в Англії й Австралії — 2 шіл.

Замовлення і все листування слати на адресу „Нових Днів”.

— Ви грали цю роль? — спитали в Наталі.

— Так, грала.

— Вона досить тяжка. Вона вимагає природної безжурности, а у вас вигляд досить трагічний, не зважаючи на вашу милу усмішку. Впораетесь? Наталя знизала плечима. Такі запитання її завжди дратували.

— Ну, добре. Зробимо пару репетицій, побачимо.

Проба була задовільною. Не такою, як хотів би режисер, але... Він не знав, проте, основного правила Наталі: не витратити себе всю на репетиціях, берегти сили для "генерального бою".

V.

За п'ятнадцять хвилин до вистави, театр, де вперше грала Наталя, одержав неочікуваний "заштрик". Шепотливий струм доніс до сцени вістку: приїхав народний комісар освіти РСФСР, і він же відомий драматург, Анатолій Васильович Луначарський.

Актори метушились, як учні перед іспитом. Режисер благально дивився на Наталю. Вона найбільше його непокоїла.

У ложі дирекції, бо урядової не було, сидів літній, середнього зросту, чоловік в окулярах. Лисюча голова відкинулася на спину крісла. Капризні уста людини, що звикла до задоволення своїх бажань, трохи посміхались. Нарком рідко бував у другорядних театрах, але його зацікавила п'еса. Мистецтво, взагалі, було другою натурою наркома. Ще коли жив у батьківському маєтку, двадцятилітнім юнаком, мріяв присвятити себе письменству й театрові. Та життя склалось інакше. Університет, студентські гуртки, революційне середовище, особисте знайомство з Леніним, і поміщицький син після революції очолив одну з центральних установ держави пролетаріату. Він спостерігав не без прикраси, як різали буржуїв, скаржився на це Леніну, але той сміявся й заспокоював свого партійного товариша:

— Твоїй рідні видано охоронну грамоту, її не чіпнуть. Ну, і чого тобі ще треба?

Луначарський мав свою думку про революційний терор, але був у меншості й мусів мовчати. Він розбудовував на голому місці освіту. Він вишукував усе здібне, що збереглося після убивчого червоного шторму і, як курка крилами, затуляв від чергових нагінок. За його запрошенням, приїхала в Москву славна американська балерина Айседора Дункан і почала навчати балетного мистецтва дівчат молодшої робітничо-селянської республіки. Нарком лишався інтелігентом — пацифістом, і дивно було бачити його поруч з підлим Дзержинським чи улесливим пристосованцем Мікояном.

Дія почалася. Луначарський приклав до окулярів бінокля і забігав очима по обличчях акторок. Вони цікавили його більше, ніж партнери чоловічої статі. Не зважаючи на свої сорок сім, чи сорок вісім років, Луначарський був аж надто гарячим поклонником жіночої вроди, і про його численні романи ходили анекдоти в Москві й поза нею.

З появою на сцені Наталі, бінокль зосередився лише на ній. Власне, крім надзвичайно стрункої постаті, в ній не було нічого особливого. Але гра...

Ні, нарком ще такої гри не бачив. Не бачив такої майстерности і повного перевтілення в персонаж. Здавалося, що від тієї незнайомої акторки відриваються сотні вогненних електричних стріл і летять прямо в душу глядачів.

Нарком витер хусточкою заволожені окуляри й кивнув пальцем адміністраторові, що запобігливо схилився поруч.

— Хто то?

— Провінційна акторка, Наталія Сас. Сьогодні вперше у нас виступає.

— Звідки приїхала?

— З Чернігова.

— Ага!

Більше Луначарський нічого не питав і в антракті пішов за куліси.

Ось вона. Стоїть скромно біля дверей жіночої гримувальні, стоїть сама, бо ще ж нова й відчужена. Нарком спинився за два кроки. Вона мусіла знати його з портретів, що часто появлялися в часописах, вона мусіла, принаймні, бути серйозною, але вона посміхалась, і настільки відверто, що Луначарський нахмурився і відрухово пригладив своє рідке волосся. Он як! Він крутнувся на п'яті і, не познайомившись, повернувся до кабінету дирекції.

VI.

Десь через два тижні після того, якраз під час репетиції, на столі в адміністратора театру задзвенчав телефон.

— Говорить Луначарський. Я вас дуже прошу зараз же вирядити в наркомат вашу акторку Наталію Сас. Добре?

Адміністратор розцвів усмішкою й замахав невидимим хвостом.

— Звичайно, звичайно, за півгодини приїде, товаришу нарком, уже викликаю з репетиції, уже...

Адміністратор і директор розстилися, як килим, перед Наталею.

— Скажіть там за наш театр, Наталочко. Грошей у нас мало, бідні ми. Коли б якусь невеличку дотацію, ой, як би ми виростили!

Наталя обіцяла сказати, хоч зовсім не уявляла собі, для чого потребує її нарком. Йі було прикро, що він тоді втік від неї, мабуть думав, що вона не вихована. Ні, ця усмішка — справжня Божа кара.

Наталя стоїть біля службового кабінету Луначарського. Секретар пішов доповісти про неї. За хвилину вона заходить, нерішуче спиняється біля дверей, говорить "добридень!". Знайоме вже об-

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охїтва

Продаємо добре, чисте вугілля, маємо на складі тверде вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro
Junction — Tel.: AM 1-1371

НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1958

личчя з капризними устами трохи червоніє. Що це? Знову? Е, ні, це вже занадто!

— Слухайте, товаришко, — питає роздратовано нарком, — невже я такий смішний?

— Товаришу нарком, — відповідає Наталя і голос її тремтить від хвилювання. — Ви, напевне, знаєте про свавілля рефлексів. Так ось...

Тоді нарком червоніє ще більше і просить гостю сідати. Він дивиться на неї дуже уважно, досвідченим оком знавця жіночої краси знову констатує, що нічого особливого, крім розкішного волосся, в цій молодій жінці нема, але спиняється на усмішці, і його пронизує солодкий холод.

— Ви маєте театральне ім'я?

— Так, маю.

— Яке?

— Розанель.

— Ага. Я хотів прочитати вам одну роль і просити вас погодитись грати її.

Просити погодитись? Наталя розцвітає справжньою широкою усмішкою, сяє всіма своїми гарними зубами на наркома, і йому здається, що похмурий осінній день раптом обернувся в весняний.

— Я вам читаю...

— Але дозвольте, окрема роль мало мені скаже, я мушу прослухати все.

— Все — довге. Ви втомитесь. А проте, якщо ваша ласка...

Знов "ваша ласка". Ні, він таки дуже дивний, цей нарком.

Луначарський дзвонить секретареві, і коли той з'являється, щось пошепки йому наказує.

— Вибачте, — каже до Наталі, — це — службові справи.

За кілька хвилин на окремому столі в кабінеті наркома дівчина-кельнерка ставить два прибори і різні страви. Наталя скося поглядає на той стіл, і в неї мимохіть наповняється рот слиною. Боже, яке багатство! Вона, дитина революції, давно такого не бачила. Невже це для неї?

Нарком тим часом веде легку розмову, якимось непомітно випитує її про родинний стан, говорить, що йому приємно чути м'яку вимову Наталі, що він колись жив в Україні й полюбив її народ... Потім дивиться на годинника й зауважує:

— От і кінець офіційній праці. Сідаймо за стіл!

Наталя старається їсти повільно, але все в ній дрижить від постійного недоїдання і несподіваної нагоди цілком задоволити свій апетит. Луначарський наче нічого не помічає й розповідає Наталі прецікаві історії, зовсім нові для неї, далекі від тої буденщини, якою вона живе. Як багато знає ця людина!

Наталя не спускає очей з наркома. Скільки йому років? Сорок п'ять? П'ятдесят? Рідке волоссячко на тімені обіцяє скоро відкрити справжню "ленінську" лисину, чоло в зморшках, підборіддя вперте, але очі безмірно м'які, лагідні й ніжні, очі кольору небесної блакиті, яка часами темнішає, набирає вигляду розгойданої хвилі.

Наївшись, Наталя заклала ногу за ногу й спробувала бути оригінальною.

— Ви дозволите закурити?

— А ви курите? Як це прикро! Прошу, куріть!

Наталя не закурила. Вона відчула якусь незручність, наче зауваження про прикрість тої звички зробив їй, ще не зовсім дорослій, її тато.

Нарком перейшов до великого службового стола, дістав із шухляди рукописа й запитав: — Почнемо?

— Так, звичайно, Наталя радо слухає...

— Заголовок "Ведмеже весілля".

"В розкішній садибі, що містилася серед густого лісу, жив молодий граф Шемет..."

Голос наркома змінився, змінився й він сам. Зникло пересічне чиновницьке обличчя, скельця окулярів обернулися в палаючі очі, темна тінь від лампи впала на голову й закучерявила рідке волосся. Це ж він сам, той граф Шемет, що має страшну хворобу, що тікає від жінок, бо не можна йому мати жінку, бо він її колись загризе...

А доля розпоряджається інакше. Ось та, яка, люблячи, нічого не боїться, ось юна графиня оселилась у лісовому палаці, і розважає хворого графа, пестить його, як дитину, сміється над його манією.

Граф наче знову народжується на світ. Він веселий, дотепний, зовсім здоровий. І він безумно любить свою дружину.

Та й як її не любити? Усе, що з нею стикається, молодіє, повертає собі втрачену радість, починає мріяти про перемогу найтяжчих фортець... Від господині палацу йде в усі боки світло, вона сама світла, як кришталь, чиста, як думка дитини, безгрішна, як янгол.

І врешті приходить страшний час. Чорна неміч охоплює графа. Звір прокидається в його душі. Він почуває себе не людиною, а ведмедем і перекушує горло своїй коханій дружині...

Наталя забула про час і про місце, де вона сидить. Яка страшна казка! Ні, не казка, а правда, написана рукою цього дивовижного наркома.

— Отже, я хотів вас спитати, чи ви б упоралися з ролею графині?

Наталя здригається, наче її раптово збудили із сну. Вона бачить лагідні очі, капризні уста.

— Дозвольте мені над цим подумати, товаришу нарком, і... попрактикуватись.

— Дозволю. Але не треба так офіційно. Кличте мене Анатолієм Васильовичем, або товаришем Чарнолузьким. Добре?

— Ваше прізвище не таке...

— Звичайно. Але це — справжнє. Показати документи?

— Невже покажете?

— Покажу, бо не крадені. Ось...

Наталя швидким оком схоплює вік. Сорок вісім. Ще не дуже старий, але... Їй і в голову не приходило його "ловити". Хто вона така? Звичайна жінка, хоч і артистка. Куди ж їй до нього пхатись?

— Ви втомилася, Наталю, — каже нарком, — вибачте мені. Зараз шофер відвезе вас додому.

VII.

Куточок, де оселилася Наталя, ніяк не нагадував житлової кімнати. Колись тут була бічна комірка для роздягання, без вікна, з цементовою підлогою. Пізніше порядком боротьби за житлоплощу, комірку освітлили, прорізавши вгорі вузьке віконечко, яке не відкривалось. Тому в кімнаті, навіть у

ясний день, був примірок, що потребував штучного, електричного освітлення. Поміститися в цій примітивній житлоплощі могло лише вузьке ліжко, маленький столик і пара стільців. Одяг Наталин висів у кутку, за дверима, закритий якоюсь вилинялою матерією. Проте, при звужених революцією людських потребах, Наталя задовольнялася і навіть раділа тому, що має. Вона саме сиділа за столиком і впорядковувала перед дзеркалом своє волосся, як постукали в двері.

— До вас, — сказав управитель будинку, — обережно просуваючи в щілину дверей свою розкуйовджену голову, — електромонтер!

— Електромонтер? Для чого?

Наталя мала справну електрику, лампочка, правда, була слабенька, на двадцять п'ять свічок, бо ошаджували струм і більшого вольтажу для малих приміщень не дозволяли.

Електромонтер спитав прізвище Наталі, хитнув головою й почав розкладати на одному із стільців своє спеціальне приладдя.

— Що ви будете робити? — спитала Наталя.

— Телефон вам установлю. Хіба ви не знаєте? За нарядом Наркомосвіти.

— А хто платитиме? Я?

— Та ж ні, Комісаріят Освіти, це належить до його сітки...

Наталя врешті зрозуміла. Це — за наказом Луначарського, бо він питав тоді, чи має вона телефон.

Пізно ввечері, новенький блискучий апарат зазеленчав на всю комунальну квартиру.

— Вибачте, ви ще не спите? — почула Наталя м'який утомлений голос. — Як почуваете себе?

— Анатолію Васильовичу, я вам дуже, дуже вдячна...

— За що? За те, що вас потурбував?

— Та ні, яка там турбота! Я ніколи раніше дванадцятої не лягаю. Але ви прислали...

— Нічого я не прислав, повірте совісті!

— А телефон?

— Телефон? Та ви ж його мали раніше...

Наталя зрозуміла, що нарком хоче жартувати й відповіла жартом:

— Вибачте, я про це зовсім забула...

— Ви завтра не граєте, Наталю?

— Ні. А що?

— І нічим важним не зайнята?

— Не зайнята. Сидітиму дома.

— То, може, дозволите відвідати вас, скажімо, о восьмій годині?

Наталя страшно почервоніла, затривожилась.

— Анатолію Васильовичу, я... у мене так тісно... це просто неможливо, це...

М'який голос, здавалося, трохи здригнувся.

— Шкода... Я думав... Вибачте мені, Наталю!

— Анатолію Васильовичу! Анатолію Васильовичу!

"Він поклав трубку, він образився. Дурна я, дурна!"

Наталя схопила адресну телефонну книгу, яку залишив електромонтер, розшукала потрібний номер, подзвонила.

Відповідало жіноче контральто:

— Квартира наркома. Що ви хотіли?

— Я... Я хотіла відносно роботи...

— Скажіть ваше прізвище. Я перекажу. Я його дружина.

Зовсім похоловши всередині, Наталя ледве виштовхнула з себе якесь чуже ім'я і, не чекаючи дальших запитань, виключила контакт.

“От і поговорила! Таж він, очевидно, дзвонив із свого службового кабінету, звідти, де вона була два тижні тому”.

Наталя розшукала службовий номер.

— Я слухаю, — офіційно, трохи незадоволено сказав нарком.

— Анатолію Васильовичу, це я, Наталя. Вибачте мені, Бога ради, я ж зовсім, зовсім не хотіла вас образити, лише в мене така комірка... Соромно мені!

— Ви дитина. Не думайте, що нарком не знав нужди, не жив на горищі. Все це колись було. Значить, дозволите?

— Так, так, Анатолію Васильовичу, чекаю!

VIII.

Наталя від самого ранку контролювала себе: чому вона так хвилюється? Не закохана ж вона в старого наркома. Але думки, обганяючи одна одну, весь час поверталися до нього. Якусь притягальну силу мали його лагідні короткозорі очі. А як він змінився, коли читав свою п'єсу! Наталя слухала б його не дві години, як тоді, а цілий день. І дивилась би в обличчя, осяяне внутрішньою красою, у натхненне обличчя мистця, що забув і про своє високе становище, і, мабуть, про неї, випадкову його слухачку. Наталя “продумала” не легку роль графині. Таж вона майже свідомо пішла на смерть, вона знала, що хвороба чоловіка колись його пересилить. І лишилася до кінця твердою, райдужною й милосердною сестрою для майбутнього свого вбивці.

Наталя грала цю роль “на чорно”, в цій малесенькій кімнатці, грала перед дзеркалом, перевіряючи кожний свій рух, кожний вираз обличчя. Їй не треба робити штучної посмішки, вона має природну. Чи не тому вибрав її з багатьох молодих акторок Луначарський? Далі напливали якісь зовсім чудні думки. Згадувалось кохання Мотрі Кочубеївни до Мазепа. Адже той був значно старшим від наркома, і однак... Чому він говорив, що любить український народ? Може, хотів зробити їй приємність? А в його ж руках доля інтелігенції, у значній мірі й української. Ну, і що з того? Тобі, Наталю, далеко до Кочубеївни, носом ти не вийшла...

Наближався вечір. Бризула по стовпах електрика. Частіше й швидше покотилися по асфальту автомашини. Наталя сиділа, одягнена в бузову сукню з тонкої, ще дореволюційної бумазеї. Зачіска була висока й пишна. Стрункі маленькі ноги ховалися в теплих домашніх пантофлях. Спочатку вона хотіла взути свої єдині, модні, на “віденських” заблуках, але пізніше відмовилась від того. Вона дома, і краще мати звичайний, буденний вигляд.

У коридорі зашаруділо, чиясь рука намацувала двері. Так, це він.

НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1958

— Анатолію Васильовичу, сюди, будь ласка, не зачепіться за стіну...

— Ага, от і добре, що допомогли сліпому, бо мало окулярів не розбив. Добровечір!

Нарком тяжкувато дихав, і Наталя в цей час подумала, що піднятися на п'ятий поверх для нього, незвичного чи відвиклого від подібних під'йомів, справжнє геройство.

— Вибачте, сідайте на той стілець, бо другий — непевний.

— Вважаєте, покочуся? І подумаю, що ви навмисне підстроїли? Не бійтесь, у мене в натурі підозрілости нема.

Наталя сіла на ліжку, проти наркома, інша позиція в тій тісноті була неможлива.

— Бідно я живу, Анатолію Васильовичу?

— Бідно, але біда не в самому факті бідности. Скажімо, для письменника цього досить. Я в своїй квартирі вибрав собі найменшу кімнатку для роботи, майже таку, як у вас. Але вам потрібний рух для ваших вправ, таж ви й танцюєте...

Наталя розсміялась.

— Спробуйте тут потанцювати. Зараз же з четвертого поверху застукують у стелю або й управителя будинком приведуть, щоб прикликав до порядку.

Нарком хвилину замислився.

— Ну, нічого. Читали вже ви ту роль?

— Читала і... грала.

— Хочете мені показати?

— Отут?

— Так, отут. Я сидітиму тихо, за столиком, у куточку.

І Наталя почала перевтілюватись. Вона сама не знала, чому того вечора несподівано виросла, звільнилася від усяких умовностей. Не було в кімнатці бідної жінки, початкувочої провінційної акторки, була ніжна й чудова графиня Шемет.

Нарком мовчав і, не відриваючись, дивився на Наталю. Яка вона гарна, яка чуйлива. Наче струна, що вібрує під легким дотиком музики-віртуоза. Ні, він не помилився в своїй інтуїції, він саме так шукав.

Фінальну сцену із смертю, жажливою смертю, заподіяною людиною-звіром, Наталя провела настільки драматично, що нарком піднявся з місця й глянув на підлогу: чи не насправді вмирає ця талановита акторка...

— Так, — сказав він, — дякую вам, дуже дякую. Ви гратимете цю роль в прем'єрі.

IX.

У Москву приїхала Леся з чоловіком. Злидні вигнали їх з губерніяльного міста, треба було шукати якогось виходу, щоб вижити. Леся листувалася з Наталею, і впевнено постукала раннім ранком у двері її приміщення. Але ніхто не відкликався.

— Що таке? — глянула Леся на чоловіка. — Невже вона тут не мешкає?

— Треба стукати міцніше, бо акторки після вистави сплять, як забиті.

І він застукотів із такою силою, що задеренчало скло в сусідніх дверях.

— Хто то? — злякано запитали з-за дверей.

— Бога ради, вибачте, що розбудили вас. Скажіть, це квартира Наталії Сас?

— Так, це її квартира, власне, вона держить її за собою, але тут уже місяць не мешкає.

— Де ж вона мешкає?

— У цьому домі, на першому поверсі. Там є табличка.

Гості спустилися вниз і справді знайшли табличку з прізвищем Наталі. Вона ще лежала в ліжку, рожева й тепла, як завжди, усміхнена.

Леся не втрималась від захопленого вигуку:

— Наталю, це все твоє? Оця розкіш? Оці чотири кімнати?

Наталія почервоніла.

— І моє й не моє. Я одержала квартиру й усе устаткування за спеціальним ордером...

— Ти зловила наркома, Наталю? Кажі, не соромся, ми ж люди свої.

Наталія споважніла, власне, зсунула докупи свої гарні, дугоподібні брови.

— Не знаю, хто кого зловив. Я люблю його...

— Кого?

— Ах, багато будеш знати — посивієш. Роздайтеся краще, будемо снідати.

Після снідання Наталія сказала своїм приятелям одверто:

— Дорогі мої, я допоможу вам улаштуватись напевне. Але, вибачте, у мене жити не можна. На щастя, я ще не здала своєї колишньої кімнатки. Вона маленька, але якось поміститься, і вона буде вашою назавжди. Приходить ж до мене будете тоді, як я подзвоню. Гарзд?

Звичайно, це не образило Леся. Їй тільки страшно кортіло взнати, хто той таємничий нарком. Але з жіночої делікатності вона того питання більше не зачіпала, бо нічого захищеного в світі нема, і колись вилізе з мішка шило...

Леся дістала ключа від несподіваної своєї кімнати і, навантаживши чоловіка валізами, піднялася знову на п'ятий поверх, щоб відпочити після дороги.

Х.

Наталія прислухалася до кроків у коридорі. Він не мав звички дзвонити, власне, вони так домовились. Уже давно впала між ними перегородка, хоч і ніколи не було розмови про спільне життя. Для чого? Вона не хотіла руйнувати його родину, лишалася вільною сама, але, дивна річ, не користалася з тої волі. Якою смішною й прикрою була для Наталі колишня її думка "спіймати" наркома. Ось він, справжній нарком, і це нічого не міняє в їхніх щирих взаємовідносинах, не робить його ані більшим, ані меншим. Нарком в'яне, Наталія ще не дійшла до повного розквіту. Але їй осоружні всі ті галасливі й дрібнодухі юнаки, що патрулюють біля її убиральні, вклоняються, цілують руку. Їм просто імponує її інтимний зв'язок з високопоставленою особою, інакше вони не запобігали б її уваги. А Наталія таки трохи користується з своїх "чарів". Леся з чоловіком — лише перше протече. А потім посунули до Москви інші знайомі й родичі, і всі вони знайшли притулок, працю, якщо не моральне, то, бодай, матеріальне задоволення. Хі-

ба це погано? Хіба не треба помагати своїм? А хто ж допоможе? Талановитий режисер Баглай, мабуть, довго ще сидів би в провінції, а тепер він мистецький керівник одного з великих театрів. Наталю нишком лають, називають "спритною хохлушкою", ну й нехай!

Двері безшумно відчинилися. Наталія стрибнула назустріч, обхопила шию втомленого наркома.

— Я сам роздягнусь, кохана, лиши!

Вони сідають поруч, а потім Наталія зсовується на низький ослінчик і кладе руки на коліна Луначарського.

— Розповідай, розповідай, що в тебе. Боже, який ти вимучений! Може, ляжеш?

— Ні, я не хочу лягати. Я взагалі сьогодні від тебе не піду, бо... виїхав з Москви.

— Я дуже, дуже рада. Коли ти зі мною, мені здається, що я не така дурна, що в мене десь тріпочуться крила...

Очі наркомові голубіють ще більше, він припадає до уст своєї "пташки-щебетухи", як він її називає іноді, і каже:

— Я маю для тебе дарунок...

— Який дарунок? У мене, дякуючи тобі, є все.

— Але такого ще нема...

Нарком підкреслює голосом слово "такого" й дістає з кишені якийсь службовий папірець.

— Читай!

"Рішенням Колегії Наркомосвіти, привласнити нововідкритому театрові ім'я Наталії Сас".

Наталія аж задихнулася.

— Любий, для чого це?!

— Хочу, щоб ти стояла вище всіх. Щоб тебе всі шанували. Щоб за тобою було навіки закріплено славу.

— Яку славу? Що я зробила славного? Це ж незаслужено!

У Наталі мимоволі скочується сльоза. Вона гладить рідке волосся наркома й питає:

— Скажи, за що ти мене так любиш?

— За все. За те, що ти щира і чиста душею. За твій талант. За твою красу.

— З оцим довгим носом?

— І з довгим носом. Він найліпший з усіх носів.

Нарком з несподіваною для його тендітної поштані силою, легко підіймає Наталю на руки і гойдає, як дитину.

— Заспівай мені, моя щебетушко, — каже він, поставивши її на підлогу, — якоїсь вашої пісеньки.

Наталія знає, які йому найбільш подобаються, і соковитим, оксамітовим, трохи притишеним сопраном починає:

Та немає ж гірш нікому,

Як тій сиротині,

Та ніхто ж не пригорне

При лихій годині...

Пісня завжди доспівається до кінця, нарком не любить уривків. Сьогодні він, несподівано для Наталі, зауважує:

— Бідна ваша Україна. Скубли її раніше, скубуть і тепер.

Наталія мовчала. Нарком продовжував.

— Я говорив Леніну: для чого ми дуримо людей і самих себе? Де ж та федерація, яку обіцяли?

Де “самоопределеніє вплоть до отделенія”?

— І що?

— Мовчить старий лис. Жартами відмахується

— Анатолій!

— Як мені приємно чути від тебе своє ім'я! Що. моє золото?

— Анатолій, поета Скитського знову запхали в тюрму. Не можуть простити, що він син поміщика...

— Ну, то який у тому злочин? І я син поміщика, і Курський, нарком юстиції, син поміщика.

— Вам простили, Скитському — ні. Зроби щось, любий!

— Завтра пошлю особисту телеграму до Києва. Не звільняй за тиждень, поїду туди сам і поламаю ім усі двері...

— Дякую, любий, ти маєш добре серце.

— Ой, коли б ти знала, як мене іноді лають на засіданнях Ради Народних Комісарів.

— За що?

— За те, що я даю роботу “недорізанам буржуям”, шануючи їх науковий стаж і... їхню безпомічність.

Наталія йде на кухню готувати вечерю. Нарком одягає фартух і ретельно допомагає їй. Він забуває про всі неприємності, він не хоче думати над “проклятими питаннями”.

— Тут мій курорт, — каже він Наталі. — Побуду дві або три доби з тобою і маю силу на цілий місяць.

XI.

Підготовка до прем'єри була в повному розпалі. Щоденні репетиції просто валили Наталю з ніг. Вона безумовно знала свою роль, але дисципліна дисципліною: мусіла приходити до театру о сьомій і виходити об одинадцятій. Завжди на неї чекало наркомове авто, шофер швидко довозив її додому, вона падала в ліжку, і справді, спала, як забита.

Усе вже було придбане: розкішне плаття, туфельки з паризької майстерні, ранковий пенюар, золоті браслети. Буафорське кільце також було доброю імітацією, недосвідчене око, напевне б, не відрізнило його від справжнього, брильянтового. Та Луначарський ще раз здивував Наталю.

— Ти цих брязкалец не надінеш, — сказав він їй. — Я не хочу, щоб моя Наталя була подібною до манекена, на якій можна чіпляти все, що завгодно. Ти матимеш правдиві брильянти!

Невідомо, якими дорогами прийшли вони до впертого наркома. Було відомо лише, що брильянти раніше прикрашали ризу чудотворного образу Богоматері в Києво-Печерській лаврі, що вони оцінювалися в сто тисяч золотих карбованців.

Наталю охопив побожний страх, коли ті брильянти опинилися на її шиї. Вона казала Луначарському:

— Це тільки на один вечір, а потім забори, віддай туди, де позичив.

— Я не позичив, — посміхнувся нарком. — Я придбав для тебе, і не на один вечір, а назавжди.

Наталя лише похитала головою. Йй, справді, було це не дуже приємно, та що зробиш? Він так хоче.

Леся, оглядаючи Наталю, ляскала в долоні.

— Наталю, чи ти думала, що ходитимеш у справжніх брилянтах? Та ти стала втрое гарнішою!

Леся також мала добру роль в прем'єрі, а її чоловік без труда одержав місце за своїм фахом, і коли Наталя стояла біля суфлерської будки, весело підморгував їй:

— Зовсім так, як колись у Чернігові, тільки не мерземо.

Прем'єра мала надзвичайний успіх. Після набридлих революційних агіток, вона зробила враження свіжого вітру, і захоплена критика ставила автора в ряд найвизначніших драматургів останнього півстоліття. Незабаром п'єса мала піти на екран, тобто театр у повному складі одержав пропозицію працювати для фільму.

Наталі запропонували за її участь таку солідну суму, що вона мусіла терміново порадитись відносно цього з Луначарським.

— Слухай, любий, — говорила вона телефоном. — Чи маю я право прийняти таку суму? Адже вона дорівнює моему кількарічному заробітку...

— Ну, і що ж? — відповідав нарком. — Не ти просиш, тебе просять, значить, бери.

Після смерті Леніна, коли в Кремлі почалася таємна боротьба за партійний провід, Луначарський стояв осторонь неї. Крім щоденної праці в Комісаріаті Освіти, він гарячково працював над п'єсою “Слюсар і канцлер”. Тепер робоча кімната наркома була в квартирі Наталі, його “творчої помічниці й дорадниці”. Автор у спілці з артисткою створював повнокровні персонажі, переробляв, доповнював, викидав зайве. Наталя мала нагоду переконатися, наскільки кропітка, нервова, виснажлива письменницька праця.

— Анатолій, — казала вона, — хіба можна так себе перемучувати? Сьогодні ти знову сидів до шостої ранку, а о дев'ятій їдеш на працю. Ти ж хворий, ти мусиш берегти своє здоров'я.

— Здоров'я поправимо влітку, Наталочко. Поїдемо разом на Кавказ. Чому я поспішаю? Бо треба поспішати. Наркома Луначарського згадає хіба енциклопедія, а письменника згадає народ. Прикро, якщо не лишиш по собі жодного сліду.

XII.

Давно вже на екранах Союзних Республік показували “Ведмеже весілля”. Давно режисер Баглай дав першу блискучу постановку п'єси “Слюсар і канцлер”. Луначарський працював над чорговою п'єсою, але без колишнього темпераменту. Курорт до деякої міри підкріпив організм, та лікарі бачили, що мотор-серце ушкоджений серйозно, що вже нема надії повернути йому здорову еластичність. Режим! Суворий режим! Лише четвертину

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи

Ойл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO

134 DOVERCOURT RD.

TORONTO, ONT.

PHONE: LE. 2-8829

часу можна працювати, а решта — відпочинок. Луначарський посміхався, називав лікарів “ученими диваками”, проте, покірно схиляв голову, коли Наталя прибирала із стола рукопис і змушувала лягти на канапу. Наталя читала наркомові різні, легкі для сприйняття думкою, оповідання, читала з артистичною майстерністю, і це було надзвичайно приємно хворому. Одного разу, під час такого читання, Наталя зауважила дивну “скляність” очей Луначарського. Вона перелякалась.

— Анатолій!

— Що, моя пташко?

— Тобі недобре? Може, викликати лікаря?

Нарком болісно скривився.

— Не треба, вже проходить, щось мене кололо в грудях...

Нарком устав, підійшов до стола, вийняв з портфеля службовий блокнот і написав у ньому кілька слів. Потім покликав Наталю.

— Ось, любя, про всяк випадок... Тобі це пригодиться.

На офіційному бланку з написом “Народний Комісар Освіти РСФСР” було написано: “Цим стверджую, що брильянтове кільце, видане мною артистці Наталії Сас для виступів на сцені, мені повернено”.

Наталя присла руку до грудей.

— Анатолій, любий, я давно хотіла тебе просити... Забери його, забери насправді. Воно наче пече мені шию, це, мабуть, Божа мати гнівається за... таку зневагу.

Луначарський посміхнувся.

— Ти дитина. Для чого воно мені? Кому я його віддам? Джугашвілі чи Молотову? Це... мій трофей. Кожний з наркомів одержав собі “на пам’ятку” якусь колишню церковну цінність. Сховай її. Життя досить тяжке і... змінне. Брилянти мають велику вартість за кордоном. Сховай, моя щибетушко!

XIII.

Перші дні після смерті Луначарського, Наталя, в чорному вбранні, з ранку до вечора безцільно блукала по вулицях міста. Їй тяжко було сидіти в квартирі, де все нагадувало близьку, навіки загублену істоту. Іноді до вух Наталі долітав ехидний шепіт зустрічних:

— Знаєш цю усміхнену страдницю? Це коханка Луначарського, примадонна театру. Ну, тепер успіх і слава значно потоншають... Ніщо не вічне!

Проте, Наталя такі “шпильки” сприймала байдуже. Вона загубила друга, якого не часто зустрінеш на білому світі. Вона знов відчула порожню самотність. Тепер лишається тільки театр, якщо не виженуть, не накажуть, за законом усевадної протекції, дати місце іншій...

Одного вечора, коли Наталя чекала своїх найближчих приятелів, Баглая й Горських, різко зазеленчав біля дверей дзвінок.

— Дозвольте зайти? — спитав військовий з зеленими петлицями й ромбами, і в його голосі Наталя зловила приховану насмішку.

— Так, прошу...

— Я за дорученням наркома державного політичного управління. Ось ордер. Скажіть, вам бу-

ли подаровані Луначарським брилянти?

— Були...

— Я маю їх у вас забрати, як державний скарб.

Наталя пильно глянула в холодне демонічне обличчя, і в неї не вистачило рішучості і... нахабства показати службовий бланк Луначарського.

— Пишіть розписку, — сказала вона, — тільки офіційну, із штампом і печаткою політичного управління.

— Її вже приготовано, товаришко Сас. Дуже мені приємно, що ви така свідома. Отже, передамо нам належне з рук у руки...

Народжуються, ростуть, старіють і вмирають люди. Комусь судилося забуття від перших днів, комусь щастить більше, бо забуття відсувається на місяці, а то й на роки.

Хто зна, чи згадують десь Наталю Сас, але один з московських театрів до цього часу носить її ім’я.

Андрій МАЛИШКО

НАПРАВО — ЛЕБЕДІ...

Направо — лебеді, наліво — ворони,
Ідуть суджені в різні сторони.

В тебе, сестро, надія,
Мов шовкова трава?

Білосива завія
Завива, завива.

В’яне сестра ізраночка:
— Нема ж мого коханочка!

Друга сестра жде, як сонця,
Виглядає оборонця.

А що третя, як виходила
Із посмученим лицем,
Воронця з двора виводила
Під рипучим сидельцем.

Бачить: б’ють гармати-гримавці
У метелицю сліпу,
Три коханці побратимовці
Б’ються з ворогом в степу.

А над ними зорі — ружами,
А під ними — синь - трава,
А сніжок на вітрі дужому
Їхні рани омива!

Тамара КОЛОМІЄЦЬ

ДВАДЦЯТЕ ЛІТО

Ще на причалі човни прикуто.
У очереті кричать качата.
Уперше нині в душі відчуту —
Двадцять літо уже почато.

Двадцять літо... Суніці спілі
Жаріють в росах за синім бродом.
А в буйних травах — ромашки білі.
Лілеї білі у сизих водах.

Проміння сонця навкруг розлито,
В обійми землю бере безмежну.
Впиваю серцем двадцять літо,
Двадцять літо мое бентежне.

НОТАТКИ ПРО ДРАМАТУРГА

(Закінчення)

Сцена пекла закінчується показом п'єси "Любов перекладна", що за змістом змальовує чумака Юрка, який був у полоні в турецького султана та випадково врятував йому життя. Вдячний султан дарує Юркові волю і пропонує вибрати в нагороду яку схоче жінку з султанського гарему.

Сцена починається виходом султана, що співає свою арію з "Запорожця за Дунаєм":

"Як серцю радісно, привітно..."

і т. д. Далі вводять Юрка в синіх шараварах і пропонують йому вибрати жінку, даючи перекладача. Перед Юрком проходять: еспанка Фямета, німкеня Амалия, англійська дівчина Плезант, російська дівчина Дуня... Юрко вже майже погоджується взяти Дуню собі за жінку, але в цю мить за лаштунками починає співати українська дівчина Маруся (акторка, яку не пускають на сцену "різні чужоземні дівчата: Седі, Еббі, Оллон, Юм-Юм"). Юрко визнає її за "рідний чудовий голос". Від її голосу прокидається і герой Марко. Настає темрява, все руйнується навкруги, зникає пекло й з'являється перон звичайної залізничної станції. Кінець комедії говорить про ширу віру автора в "комуну з голубими берегами". Проте справа не в цьому, а в тому, що Кочерга йде з часом нових театральних вимог і ще цілковито вільний у своїх творчих експериментах.

Нема жадного сумніву, що в своїй творчості Кочерга був вільним і тоді, коли він задумав та здійснив п'єсу "Майстрі часу" (1933 р.), що мала початкову назву "Годинникар і курка". Тема п'єси звичайна для радянської реальності і цікава не вона, а оригінальна форма драми. Ця форма стала потім предметом довгих дискусій і закидів авторові у "формалізмі". Назва її "Годинникар і курка" так більше відповідає змістові, бо вона охоплює суцільно дві проблеми, що їх порушує автор: 1) філософські концепції часу і 2) володіння мистецьким деталем (курка), як засобом для посилення конфліктів п'єси. Автор їх зводить у розв'язці, коли один з героїв п'єси (Ліда) окреслює відому породу індійської курки — принцеси Буль-Буль ель Газар "мудрою курочкою часу".

Проблема часу тут не нова для творчості Кочерги. Він уже її порушував у першій п'єсі "Пісня в чаші", звідкіля він навіть і переніс образ таємничого годинникаря, німецького майстра Карфункеля. "А ви знаєте, що таке час?" — говорить він до Юркевича — "О, ви ще не знаєте, скільки подій може трапитись за двадцять чотири хвилини... За цей час можна знайти щастя, можна втратити щастя, можна покохати на все життя. Так, так, можна навіть умерти, або когонебудь убити і все за ті самі двадцять чотири хвилини... Час буває або пустий — цілий рік без подій, або тісний від різних пригод".

Другий погляд порушує інтелігент Олексій Юркевич, людина, що цікавиться містичним анархізмом і теорією Бергштайна, що "з часом не тре-

ба поспішати і не дуже покладатися на нього. У нас тепер він надто тісний — революція, війна... Його ні полічити, ні виміряти..."

Третьому, шоферові Таратуті, час не потрібний взагалі. "Тільки навіщо мені ваш годинник?" — говорить він Юркевичеві. — "Я його однаково проп'ю і все на світі..." Нарешті, четверта, як революціонерка Ліда, висловлює думку, що "час е те, що ми захочемо з ним зробити, що ми зуміємо в нього вкласти...", а машиніст Черевко додає, що "загнуздавши тоді час, ми його не випустимо".

Іван Кочерга

Самому мистецькому деталеві — курці — Кочерга теж надав філософського узагальнення, застосовуючи постулат Гегелівської тріади: "Якщо річ змінюється, це було не момент тому, а буде в поточному моменті, що його тепер немає". Коли мистецький деталь (курка) в першій дії символізує тезу багатства для Юркевича й для поміщика Лундишева, знаного куровода, то в другій і третій діях вона виступає в символіці антитези (злидні й голод), щоб об'єднатися в синтезі нової форми багатства в четвертій дії. Інакше, коли курка в тезі виступає як чинник приватної власності й примхів Лундишева, то в своїй антитезі її нищить сам Лундишев та інші персонажі (як Таратута — "кур'яча смерть"), щоб стати у фіналі в новій формі — чинником державної власності.

У конфлікті мистецького деталю (курки) описуються всі дійові особи п'єси: Юркевич, Ліда (майбутній керівник курячого радгоспу), куродав-шофер Таратута, спекулянтка Усачиха, дружина

машиніста Оля Черевко і навіть знаменитий годинникар Карфункель, констатуючи, що “дас іст Нарренгавз! О, безумний час, коли курка в каса і немає ні білет, ні поїзд!”

Ота курка, що стільки разів влетіла сокочучи в життя дійових осіб, кінцево символізує й проблему життя та смерті. В час, коли до вагону вносять труну Лундишева, — з вагону приносять курку-принцесу Буль-Буль ель Газар, його улюблену мрію. “Куряча смерть” — шофер Таратута дає життя новим куркам, становлячись завгоспом курячого розплідника на місці колишнього маєтку Лундишева. Нарешті, курка, як чинник комічного, сміху в рівнобіжних площинах дії, наприклад, той же Карфункель, що добивається до каси, і Усачиха, що перешкоджає йому, бо вона там заховала свою курку, а часом курка вжита автором як і застосування засобів гротеску: капельмайстер чех Куриця (прізвище), шукаючи члена оркестри Тромбона (прізвище), чує кудкудакання й підозріває насмішку над ним (Тромбон купив курку й тримає в кошику); група жінок, що переслідують “курячу смерть” — шофера Таратуту (як гротескового мольєрівського Пурсоньяка) за заподіяну шкоду і т. ін.

Артист М. Тагаїв у ролі Дзуби
з “Феї гіркою мигдалю”
поставник Р. Василенко, Торонто, 1958.

Ще одну проблему поставив Кочерга в п'єсі — це проблема простору. Магічна Залізниця Кочерги, в деталі маленька залізнична станція, стає центром подій, що відбуваються 1912 (перша дія), 1919 (друга дія), 1920 (третя дія) та 1929 рр. (четверта дія). Єдність часу скасовано за рахунок підсилення єдності дії.

Ті факти, що процес творення головного курсу дії застосовано в дусі духовного абсолюту Гегеля, та найяскравіше охарактеризовано метафізичну концепцію часу в Карфункеля, а також використано мистецькі засоби гротеску — не прийшли на допомогу Кочерзі. Від критики не вряту-

вав і зміст радянської тематики і навіть факт її офіційного схвалення.

У нових шуканнях розпочав Кочерга свою наступну п'єсу і присвятив її ширше проблемі простору. Так з'явилася драма “Підеш — не вернешся” (1936 р.), що зазнала ще гострішої критики. Найліпшим ствердженням цього пізніше був вислів “Великої Радянської Енциклопедії” (Москва, 1953 р.) про цю п'єсу Кочерги: “Розробляючи в п'єсах філософські проблеми, Кочерга часом створював умовні, нежиттєві психологічні положення (“Підеш — не вернешся” — 1936 р.)”.

Цього було вже досить. Кочерга припинив формальні пошуки, законсервував свої творчі досягнення, зробився ортодоксальним драматургом нової радянської драматургії, став фальсифікатором дійсності...

в) Фальсифікатор

Цю групу п'єс Кочерги можна розподілити на п'єси т. зв. кооперативні, п'єси клясичної фальсифікації та п'єси минулих театральних досягнень.

Перша група, кооперативні п'єси, охоплює час драматурга між появою “Марка в пеклі” (1928) та “Свіччиним весіллям” (1930). Всі три п'єси збігаються біля дати 1929 р., час початку колективізації на селі. (І. Р. Піскун ще називає драму “Павук в колгоспі”).

Найцікавіша з них “Натура й культура” (1929 рік), про яку зазначає видання 1956 р., що “сценічна історія ще не досліджена”. З приводу ідеї п'єси згадується вислів одного героя п'єси Джона Прістлі Джонсона, що ставить “землю шляхетністю за світ, який ми збудували на ній. Земля є довгостраждаюча, поважна, плідна; світ постійно хитрий, темний, напівзлий”.

“Тікаймо й ми звідсіля мерщій у старе своє гніздо”, — говорив раніше Макар Барильченко в “Суєті”, — “там усе і ясно, і просто, і спокійно, як небо й земля!” П'єсу “Натура й культура” по суті можна було б назвати “Суєтою” Тобілевича, що написана чверть віку пізніше. Лиш з тією різницею, що молодший Кочерга створив її на ідеї гармонійного поєднання села й міста, але не контрасту, як це мало місце в Тобілевича. Земля й світ, село й місто, Кучерявий, що тікає з села до міста, Прищепа, що приходить з міста до села, — такий стрижень дії цієї п'єси. Найцікавіший образ Кучерявого, що, надхнений зрозумінням культури фельдшера Пшеничного (“Культура — це такий спосіб, щоб стати вище понад інших людей”), подався до міста на “голову правління торговельно-виробничого комбінату”. В цьому відношенні “Натура й культура” чітко окреслює все те покоління віку Кучерявого, що на сьогоднішній день досягло 60 років на посадах професійних і партійних бюрократів, що, за Кочергою, “сякали ніс у плувальницю за допомогою пальців, а після того виймали чисту хустку й витирали носа”, печерні люди, що протягом десятиліть абортували з себе отруту для людей справжньої культури. “А здорово було б справді головою...” — мріє Кучерявий. — “Кабінет, телефон, друкарочку таку гарненьку в панчішках, секретаря там якогонебудь в окулярах, він

тобі стоїть зігнувшись, а ти на нього: Га? Що!? Що ви ерунду верзете? Діла не розумієте. Мовчати!"

У конфлікті драми до людини "культури", "хитрого й напівзлого світу" поставлений образ Мокрини, людини натури, села. У звичайному негативному стандарті діють дядько Фіалков, фельдшер Пшеничний та крамар Вознюченко. Ще в більш тенденційному пляні створені дві дальші кооперативні п'єси: "Навчила доля, де шлях до волі" та "Про що співає жито". Дві побутові картини, із звичайною боротьбою незаможників та заможних селян, мудрі й людяні "позитивні" герої, Іван Степовий та агроном Колосій, "негативні" їх противники: Деюн, або "наївні" в своїх короткозорих діях заможні селяни на чолі з Пилипом Корбаном. Як додатки виступають добродійний старий дід Матяш, ласа на гріш метка баба Ноздрачука, селянин-середняк, що вагається — такі давно відомі постаті жанру селянської драми часів колективізації.

Другу групу п'єс, яку ми окреслили драмами класичної фальсифікації, варт лише коротко згадати. В них (виняток становить драма "Чаша") зникає український драматург і приходить лише радянський патріот. Як зазначалося раніше, в першій з них "Тідеш — не вернешся" (1936 р.) Кочерга пробував вирішити проблему простору. Для цього на допомогу собі він увів знову залізницю, як чинник простору, застосовуючи цілі сцени із своєї давньої драми "Весільна подорож Марусі". Замість Марусі — Любуша, замість Любушина — Шалімов. Мальванов лишається з тим же прізвиськом, тільки він тепер людина, що перемогла простір, що провела два роки в пустелі, щоб знайти старе річище Аму Дар'ї, щоб перекинути її води в мертві піски Туркестану. В конфлікті з Мальвановим поставлений егоїст Шалімов, що так само стріляється й помирає, як Любушин у "Весільній подорожі Марусі". У момент його смерті, як і в попередній п'єсі, "червоне проміння зорі заливає кімнату яскравим тріумфуючим світлом". Але... "з репродуктора чути веселий бадьорий марш і слова ранішньої зарядки"...

Перша спроба Кочерги діяти в радянському патріотизмі вийшла невдало. Непереконливими й надуманими виявилися і наступні драми "Ім'я" (1937, друга редакція 1949 р.), "Вибір" (1938 р.), "Чаша" (1942 р.), "Нічна тривога" (1943 р.), та "Істина" (1948 р.). Крім постійної теми таких п'єс, як "ідеальна" опіка партії над особистим життям радянського громадянина ("Вибір" — найяскравіший приклад цьому), через усі ці п'єси порушується друга, теж загально-торована тема боротьби радянських патріотів із шкідниками. Перші — або намагаються донести на них (вчений Гречухін — "Ім'я"), або наздогнати їх, ганяючись по широких теренах Радянського Союзу (Немилов — "Вибір", або археолог Куниця — "Чаша"), або гинуть самі від її рук, як Віра Пчелінцева ("Істина"). У "Нічній тривозі" тема радянського патріотизму порушується на складному психологічному конфлікті сина й двох матерів (Пряхині та Любовицької), де перевагу дано першій, що протягом років виховувала радянського героя.

Цей конфлікт Кочерга будує на пристосуванні НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1958

подібних ситуацій з грецької мітології (сестри Зевса — Деметери та принца Триптолемуса) та єгипетської (про королеву Астарту та дружину сина Ра Озіріса — Ізіс), де ролю "богині" дає Євгенія Пряхинія — матері, радянській патріотці. Автор приклав усіх зусиль, щоб створити напружену атмосферу, навіть у контрастах стріляючих зеніток та звуків "Місячної сонати" Бетговена. Пряхіна, її син Орест, Жура ("Ім'я") та інші, шойно згадані, — це, так би мовити, білі шахи. По другому боці з'являються чорні. "Англійські" вчені Липський-Стоней ("Ім'я") і Липський-Мейнор ("Істина"), німецький шпигун Янчич-Ортенберг ("Чаша"), емігрантка Любовицька ("Нічна тривога"). Розглядаючи ці п'єси (а їх можна розглядати лише під кутом зору єдино визнаного "потойбіч" реалістичного стилю) — неймовірно сприйняти штучну надуманість багатьох сцен. Чи міг Липський-Стоней безтурботно залишити свій англійський паспорт у паперах колеги Гречухіна? Чи міг мати археолог Куниця такий багатий приватний музей у Києві? Чому радянські вчені Челін та Іванов так ліберально поводяться з Липським-Мейнором, доктором Кембриджського університету, лавреатом Нобелівської премії? Такі питання виринають одне за одним, даючи загально непереконливий образ цим драмам, що лише фальшиво підфарбовують радянську дійсність.

Ту саму підфарбованість подибуємо і в тих драмах Кочерги, що їх окреслено, як п'єси його минулих театральних досягнень. Окреме місце серед них займає п'єса для дитячого театру "Чорний вальс" (1937), що своєю тематикою має на меті показати звірячий антигуманізм гітлеризму. Ця п'єса написана з добрим знанням гротеску, елементи якого Кочерга широко застосовував і в п'єсі "Екзамен з анатомії" (1940). У тематиці її бринять відгомони Корнійчукового "Платона Кречета", драматургічна технологія її вища за останню, хоч на сцені вона не йшла. Найудалішим моментом у ній є конфлікт головних дійових понадсороклітніх осіб — лікаря Ніни Тополі та письменника Василя Шелеста, яких через численні перипетії зведено в розв'язці до єдиної зустрічі в тому ж місці, де автор розпочав свою п'єсу. Ця комедія лишає приємне враження, бо в ній переважає гуманізм, а не тенденція. Тут пізнається колишній автор "Феї гіркого мигдалю". А автор "Алмазного жорна" та "Майстрів часу" воскресає знову в комедії "Китайський флякон" (1944р.). Мистецький деталь — китайський флякон є рушієм дії, до якого лише припасовано тяжкі мешкальні умови життя під час війни. Драматург ніби хоче сказати: "Сміймося, сміймося! Наші економічні труднощі тимчасові!" З цією метою Кочерга робить спроби застосування старої в одній формі в рядках радянського побуту. Усі три одноактівки 1946 р. ("Досить простягнути руку", "Хай живе шум", "Три пари тифель") — яскраві спроби цього. Це був знову непереконливий намір. "Нео-водеіль" вийшов штучним. Виняток становить написана того ж року гуманна сценка "Хай буде світло". Майстрові так і не пощастило побачити їх на сцені. Крім кооперативної п'єси "Навчила доля, де шлях до волі" та окремих вистав дитячої п'єси

“Чорний вальс” вони не побачили світла рампи. Вони виявилися надуманими й штучними, навіть у тих умовах, у яких мали б найбільше право на театральне життя.

г) Романтик чи фальсифікатор?

Таке питання виринає знову в багатьох, коли розглядати дві його останні драми “Ярослав Мудрий” (1944) та “Пророк” (1948). Прологом до першої з’явилася фальсифікаторська драма Кочерги “Чаша” (1942). Але, по мимо неймовірного фальшу ситуацій, вона принесла відродження забутого. Евакуйовані, опинившись у далекій Уфі чи подібних місцях, люди повернулись думкою до далекого Києва, окупованого німцями. Кинулися відкривати його “кожну вулицю, кожен парк, кожен чудовий будинок”, — як стверджує археолог Куниця. — “Широкий Дніпро, обсіпані кущами гори, тиху затоку Опері, каштани проти Академії наук — чудесні київські каштани! Лавру й палац Верховної Ради, зелені схили гір і храм Ярослава Мудрого”...

Стародавній Київ часів Ярослава воскресав в “Чаші”. Мармурові палаци з мозаїкою, вітрила грецьких крамарів на Дніпрі, що продають чорнобривим київським красуням золоті сережки й шовки, а поруч з цим — фальсифікована історія про німецького шпигуна барона Гуго Ортенберга, що шукає містичного заповіту дружини Ярослава — Інгігерди, доньки стародавніх варягів, що передала Київ у володіння норманам, а це зробити і гітлерівських німців спадкоємцями української столиці...

Отже, у творчості Кочерги ще кілька задумів і постає “Ярослав Мудрий”.

На даті окремого видання цієї п’єси стоїть 27 вересня 1944 р. У той час радянська армія витискала німців уже з останніх закутків західних кордонів України. Позаду лишилося українське море, розбурхане патріотичними хвилями, що центрувалися як контракція проти насильства німців і ще не загаслої віри в “корінні зміни незабаром”. У таких обставинах “Ярослав Мудрий” Кочерги був найкращим виявником лінії офіційного курсу. Прихильники драматично-історичної хроніки відразу визнають “Ярослава Мудрого” за фальсифікат. Шукачі історичної правди в драмі відразу оголошують цей драматичний твір тенденційним, переобтяжений сучасними подіями, знаходячи цю рису в героїчному новгородцеві Микиті, признаючи, що його ім’я навіть звучить “во хвалу” колишнього першого партійного секретаря України. Піднялися й голоси, що “Ярослава Мудрого” написано в манері трагедії О. Пушкіна “Борис Годунов”, чи сучасного йому “Богдана Хмельницького” О. Корнійчука.

Розбирати тут ці зауваження — не місце. Авторів цих рядків не хотілося б турбувати Шекспіра, зазначаючи для прикладу, що він свого “Юлія Цезаря” написав теж під впливом сучасної йому змови лорда Ессекса проти королеви Єлисавети I-ої. “Ярослав Мудрий” не має надій повернутися в такому вигляді як він є, на українську сцену. Але в історії нашого театру він посів певне місце не тільки помпезною виставою силами бага-

тьох акторів колишнього “Березоля”. Справа не в дослідженні пропорційності впливів Пушкіна, Старицького чи ісландської Еймундової саги. У своїй формі “Ярослав Мудрий” явище мистецьке, а в змісті — драма українська. Творячи у формі жанру романтичної мелодрами, Кочерга мав право, як мистець, на порушення небагатьох історичних фактів за рахунок опуклості образів. “Ярослав Мудрий” в цьому додержує романтичний стиль згідно В. Гюго, не заспокоюючись на натуралістичних дослідженнях рентгеном Ярославового кістяка, а підносячи його на рівень концентрації. В тому ж стилі розробляється конфлікти дійових осіб: змова, розбите кохання, шал помсти, жага ненависти, застосування високого й низького, риторичність вислову героїв у манері Ф. Шіллера тощо.

У змісті “Ярослава Мудрого” пізнається колишній майстер “Свіччиного весілля”, хоч і не дорівнює йому. Кому відомі конфлікти Свічки й цехів з литовськими володарями, той знайде ту ж методу окреслення образу Журейка і йому подібних у “Ярославі Мудрому”. П’єса багата на патріотизм, де легко пізнати боротьбу з німцями, тяжку долю вивезених до Німеччини дівчат (доля Єлисавети, доньки Ярослава) і т. ін. П’єса підкреслює величезну прогресивну роль вченого монашества в Київській Державі. Любов до Києва — головна тема драми від перших слів Сильвестра до останніх слів Ярослава.

Через чотири роки, 67-літній Кочерга пише свою третю віршовану драму “Пророк” з життя Т. Шевченка. Про цю драму К. М. Сторчак відзначав, що “в ній не все відповідає історичній оцінці останнього періоду життя поета. Зокрема в творі виражено застарілий, неправильний погляд на Шевченка, як на пророка”. Не сперечаємось, що таке окреслення Шевченка консервативніше від талановитого вислову Є. Маланюка: “Він — ким почалося і запалало”. але таке критичне зауваження відкриває причину того, чому цю драму забуто, а більший розголос дістала 1954 р. драма Олександра Ільченка “Петербурзька осінь” (навіть не “Молода воля” — Ю. Яновського) на тему з життя Шевченка.

Переглядаючи ж попередні драми (найвизначніша з них була “Поетова доля” Сави Голованівського, 1939 р.) можна сказати, що Кочерга поширив образ Т. Шевченка. Коли в С. Голованівського він найголовніше трибун-бунтар, то в Кочерги Т. Шевченко ще й людина. Цю рису драматург розвинув на ґрунті особистих романтичних знайомств з Марією Максимович, Марією Кржисевич, Одаркою Соколенківною та Анютою. Для введення в драму останньої він використав спомина російського поета Я. Полонського, з прازького видання “Кобзаря” 1876 р. Поет, що відвідав Т. Шевченка в Петербурзі незадовго перед смертю, оповідає, що в той час Шевченко був знайомий “з якоюсь молоденькою бідною міщаночкою і був прив’язаний до неї всією душею”.

Поширення драматургом історії останнього кохання Т. Шевченка з Анютою, зворушливі сцени з Марією Максимович, з Одаркою, щирий патріотизм П. Куліша, об’єктивізм в окресленні Енгельгардта-

сина і т. п. — такі кращі сторони цієї справді романтичної драми Кочерги. А як тоді з особою Чернишевського? Чи не лишає це намулу фальсифікаторства в “Пророці”? Чи Т. Шевченко зустрічався з російським письменником-революціонером у дійсності? Найвидатніша науково-дослідча праця про Т. Шевченка за останніх 12 років відомої вірменської письменниці Марієтти Шагінян (1945) стверджує це повністю на фактах, посиляючись на автобіографію Миколи Костомарова (“Русская мысль”, 1885, кн. 6), статтю Данила Мордовця в “Літературно-Науковому Віснику” 1902 р., кн. 6, та альбом дружини Чернишевського з п’ятьма малюнками (що їх приписували Шевченкові), які додані довідкою сина Чернишевського Михайла та підписом знавця малярської творчості В. Мате; що альбом прикрашав Шевченківську виставку 1911 р. в Петербурзькій академії.

У “Пророці” три короткі сцени, присвячені зустрічі Шевченка з Чернишевським. Тяжко вірити, що в той час, перекладаючи тоді лише політичну економію Мілля, останній уже мав такі дозрілі марксистські погляди. На щастя все ж композиція драми ніяк не втрачає своєї романтичної спрямованості, коли б ці три сцени усунути з неї.

Сплачуючи “данину” офіційному курсові, в драмі підкреслюється лідерство російського письменника, а нічого не згадується про вплив Шевченка на Чернишевського. Що цей вплив був дуже поважний, об’єктивно стверджує М. Шагінян, зазначаючи, що Чернишевський ...“познайомився в особі Т. Шевченка з народнім українським характером”, “неухильно-наполегливим” за пізнішим висловом Чернишевського. Не треба забувати й того, що в час зустрічі Шевченко вже мав за собою 44 роки суворой життєвої школи, а Чернишевському було лише 30 років.

У виданні 1956 р. про драматичну поему “Пророк” зазначено, що її “можна вважати останнім закінченим твором драматурга”. Висловлене в передмові до цього видання припущення про те, що останнім твором Кочерги є драм. казка “Цар Салтан” (за мотивами казки О. С. Пушкіна) є помилковим”. Таким чином, тут, у дуже короткій формі, закінчується наш огляд творчості драматурга. За браком оригінальних текстів поза межами цих нотаток лишилися дві російські п’єси Кочерги (“Цитата з книги Сираха”, “Погана тінь”) та українська “Квартет”. Але загальний шлях творчості — ясний. Для дослідників його творчості в майбутньому він, безперечно, надзвичайно цікава творча постать і стисло може бути окреслена комплексами таких проблем його драматургії: 1) Ів. Кочерга, як талановитий творець нової романтичної драми; 2) І. Кочерга, як бездоганний майстер володіння в драмі мистецьким деталем; 3) І. Кочерга, як вирішувач певних філософських проблем засобами сценічного мистецтва (часу, простору, звуку, світла, культури тощо).

Романтичні його драми, як “Пісня в чаші”, “Весільна подорож Марусі”, “Фея гіркої мигдалю”, “Алмазне жорно”, “Свіччине весілля” завжди знаходять місце в українському репертуарі, як новий щабель розвитку цього жанру після доби побутово-етнографічного театру.

НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1958

Цікаві, як документи часу: 1) Писані в цьому ж жанрі “Ярослав Мудрий” та “Пророк” (покищо найліпша драма про Т. Шевченка); 2) Реалістична в сцені “Майстрі часу”, цінна поставленими філософськими проблемами та застосуванням мистецького деталю; 3) “Марко в пеклі”, феєрія, єдиний екскурс в експресіоністичну драму; 4) Широко гуманний й мало тенденційні “Екзамен з анатомії” та одноактівка “Хай живе світло”.

Решта — вже забуті. Виникає тепер ще одне питання: чому ж вони забуті? І. Кочерга був надзвичайно широким ерудитом, великим гуманістом, людиною великого серця. Чудове поєднання людини великої культури й широкого серця скрізь перемагало догми офіційного курсу. Складається цікаве враження. Читаючи ці його забуті драми, проникаєшся любов’ю до дійових осіб, але завжди виникає сумнів в їх надто “широму офіційному патріотизмі”. На сцені це чуття побільшилось би. Повне пристосування у Кочерги не сталося. Він, як славнозвісний професор Бородин з “Страху” Афіногенова, приєднався формально до офіційного курсу, “віддав ключі” від своїх лябораторій, але не став фанатиком цього курсу.

Іван Антонович Кочерга помер 29 грудня 1952 року. Відлетів у вирій, попередивши Ю. Яновського, О. Вишню, О. Довженка. Відходячи в інше життя, Юрій Яновський у своїй останній драмі “Донька прокурора” порушив проблему вічної справедливості українського суду... Остап Вишня заповів поховати його з піснею “Козака несуть і коня ведуть”... Проплив у вічність лоном своєї матері — блакитно-сірої Десни та діда — червонувато-жовтого Дніпра з “Піснею про море” Олександр Довженко... Що ж сказав драматург Кочерга? Які останні слова майстра? Його лебедина пісня?

Відкривши сторінку останньої його драми “Пророк” — читаємо:

“Розчиняються двері церкви. Народ виходить. Попереду йдуть студенти і співають:

Оживуть степи, озера,
І не верстові,
А вольнії, широкії
Скрізь шляхи святії
Простеляться; і не найдуть
Шляхів тих владики,
А раби тими шляхами
Без гвалту і крику
Позісходяться до купи,
Раді та веселі,
І пустиню опанують
Веселії села.
І мене в сім’ї великій,
В сім’ї вольній, новій,
Не забудьте пом’янути
Незлим тихим словом”.

Просимо виправити:

У першій частині статті В. Ревуцького (ч. 98) на стор. 12, 1-ша шпальта, 12-ий і 11 рядки знизу замість “безкінечности” треба читати “безконечности”, стор. 31, шп. 1-ша, ряд. 31-ий знизу замість “на початку XII століття” треба “на початку XV століття”.

Ред.

ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ

Відроджена українська нація, в процесі боротьби за соборність своїх земель, культурну самобутність і політичну незалежність, видала цілий ряд політиків, стратегів, науковців, культурних, церковних та громадських діячів.

До таких провідників належить і Володимир Миколаєвич Кубійович. Тому, що він є одним з найвизначніших сучасних географів, ми присвячуємо йому свій черговий нарис із серії "Українські природознавці".

Трохи біографії

Народився проф. В. Кубійович в Новому Санчі на Лемківщині, 23 вересня 1900 року. Середню освіту здобув у рідному місті в роках 1910-1918. Після того брав участь у визвольних змаганнях, у лавах Української Галицької армії (1918-1919 рр.).

Вищу освіту здобув у Краківському університеті в роках 1919-1923. Там же спеціалізувався на географії. У 1923 році виконав докторську працю з географії. У 1928 році габілітувався і почав читати університетський курс географії Східної Європи.

У 1939 році, перед початком війни, був звільнений з університету під натиском польського воєнного міністерства. Причиною звільнення послужили наукові праці з ділянки географії України, як несприятливі польським національним ідеалам.

Від 1940 року почав працювати професором географії Українського Вільного Університету. Під час другої світової війни він став головою Центрального Допомогового Українського Комітету у Генеральній Губернії і продовжував наукову й видавничу діяльність.

Від 1945 року на еміграції — в Німеччині і Франції. Крім професорської діяльності в УВУ, провадить велику громадську і наукову працю.

Громадська діяльність Володимира Кубійовича

Проф. В. Кубійович належить до категорій вчених, які свою громадську діяльність тісно пов'язують з наукою. Ми поминаємо громадську працю, за студентських та воєнних часів, хіба згадаємо, що до війни очолював Географічну Секцію НТШ.

Найважливішою подією в його громадсько-суспільній кар'єрі був період, коли він очолював Центральний Український Комітет в Генеральній Губернії. На цьому становищі проф. В. Кубійович виявив себе справжнім державним мужем, добрим провідником, блискучим організатором. Напевно по різному тепер ще оцінюють працю УЦК, бо дуже короткий час відділяє сучасників від цих подій.

Можна лише ствердити, що німці, які прийшли тотально винищити українську націю, примушені були рахуватися з фактом існування УЦК, толерувати всі міроприємства його, і навіть "допомагати" час від часу. А УЦК тим часом перебрав опіку над школами, українською наукою, розбудував українське видавництво і видрукував низку надзвичайно важливих наукових, популярних праць і серію видань з художньої літератури. Організував цілу

систему провінціальних комітетів, сітку кооперації, початки української промисловости тощо. Коротко кажучи, то був розмах справжньої державної роботи.

Активно виявив себе проф. В. Кубійович і на еміграції. Як тільки устатувалося життя в звільненій від гітлерівського режиму Німеччині, проф. В. Кубійович почав спільно з іншими науковцями творити організаційні основи українського наукового життя. У відновленому Українському Вільному Університеті став професором географії, організував цілий географічний відділ у системі філософського факультету, деканом якого він сам був. Був ініціатором і організатором Інституту заочного навчання при УВУ, ініціатором і організатором спеціального Інституту для вивчення національних відносин в Україні тощо.

Усім своїм авторитетом підпірав і сприяв консолідації українських політичних сил на еміграції, в тому і створенню УНРади. Особливо прислужився тим, що фактично очолив найпоступовішу групу західно-українських діячів, які безкомпромісово стояли і стоять тепер на засадах підтримки УДЦ Української Народної Республіки.

Як один з чільних діячів НТШ у Львові (дійсний

член і голова Географічної Секції) проф. В. Кубійович розшукував усіх інших членів НТШ, в тому і голову товариства проф. Ів. Раковського. Спродавив його з австрійської окупаційної зони до Мюнхену і тут спільно з ним і з проф. З. Кузелею відновили наукову діяльність НТШ. Великою заслугою В. Кубійовича було те, що він від самого початку сприяв втягненню до лав НТШ науковців із підрадянської еміграції. Наприклад, від початку діяльності НТШ були обрані дійсними членами такі вчені: Гр. Махів, В. Радзимовська, Б. Андрієвський, В. Міяковский, П. Курінний, Ю. Шерех, В. Петров, М. Глобенко, М. Василів, П. Шулежко, Ів. Розгін, Ів. Чинченко та інші.

Від самого початку відновлення діяльності НТШ він став його генеральним секретарем, а від 1952 року головою Європейського Відділу.

Завдяки його ініціативі, авторитетові і невсипущій енергії постав славнозвісний український науковий осередок в Сарселі під Парижем. Єдине місце в світі, де зосереджено невеликий гурт вчених, що виключно присвятили себе українській науці.

Невмирущою заслугою В. Кубійовича є організація і видання енциклопедії українознавства. Він не лише організував авторів, редакторів, видавництво, написав найголовніші розділи з географії, демографії, краєзнавства, національних взаємин, народнього господарства, а ще й у значній мірі організував і фінансову частину цього видання, на яке ще й досі не спромоглася "самостійна" радянська Україна.

Наукова діяльність і наукові праці проф. В. Кубійовича

Про наукову діяльність проф. В. Кубійовича і найлегше і найтрудніше говорити. Найлегше тому, що в 1943 році Є. Ю. Пеленський зібрав усі праці і належно оформив і видрукував всю бібліографію В. Кубійовича. А найтрудніше тому, що не всі праці можна роздобути і належно переглянути і оцінити.

Як вступ до загальної оцінки наукових праць В. Кубійовича треба сказати, що всі вони стосуються України: народонаселення, народнього господарства, географічного положення, підземних і надземних багатств і особливо важливих проблем української географії — межах українських земель, картографії, міжнаціональних взаємин тощо.

Наукову діяльність В. Кубійович почав за студентських часів, в 1921 році. Перші його праці стосуються проблем пізнання українського народу, антропогеографії і демогеографії. Усі його праці на ці теми можна поділити на кілька груп, а саме:

1. Наукові праці з антропогеографії Карпат, а зокрема дослідження життя пастухів. На протязі кількох років, 1925-1934, В. Кубійович безпосередньо досліджував життя мешканців Карпат, спеціально пастухів, як носіїв своєрідної народно-господарчої системи. Автор дослідив не лише українські Карпати, а й словацькі та польські, тобто всі Північні Карпати. Праці видрукувані українською, чеською, румунською, словацькою та польською мовами. Найважливіші з них такі:

Життя пастухів Мигурських Бескидів (польською мовою),

Матеріали про життя пастухів Східних Бескидів (польською мовою).

Життя пастухів Буковини (українською мовою).
Пастухи Виріжронщини (румунською мовою).

Життя пастухів Підкарпатської Руси, I та II томи (чеською мовою).

До цієї групи наукових праць В. Кубійовича належить також велика й цікава синтетична праця про "Розміщення людности і культур на Північних Карпатах", чеською та українською мовами, яку видав Братиславський університет у 1932 році. Усі ці праці, а особливо остання, мають багато карт, схем, статистичних таблиць.

2. Праці з ділянки демографії України, зокрема про міжнаціональні взаємини на Західньо Українських землях. Найважливіші з них:

Територія і людність українських земель, Львів, 1934 рік.

Етнічні групи Північно-Західніх земель (Галичини) із спеціальними картами. 1-ше видання в 1934 році, 2-ге друкується тепер.

3. Синтетичні праці з географії України. Найголовніші з них:

Атлас України і сумежних країн. Львів, 1936 року, українською та англійською мовами. У цій праці представлені такі ділянки українознавства: природа, людність, народне господарство, історія і деякі ділянки культури. Ця праця є одним з найповніших національних атласів світу. Досить сказати, що із слов'янських народів подібну працю мають лише чехи.

Географія України і сумежних країн. Найповніший енциклопедичний підручник-довідник з географії України.

Порівняно з підручником проф. С. Рудницького, праця В. Кубійовича модерніша і всебічніша, бо у С. Рудницького головну увагу звернено на природу, тоді як у В. Кубійовича на народне господарство та людність. Хоч в обох працях (Атласі і Географії) співпрацювали ще й інші автори, однак ідея, організація і авторство головніших розділів належать В. Кубійовичу.

Про значення цих праць для української і світової науки говорять багато фактів використання їх як джерельних матеріалів чужими вченими. Наприклад, професор Пристонського університету (США), Доналд Тридгольд, у своїх працях на теми про сучасний стан в СРСР не тільки посилається на згадані праці В. Кубійовича, а навіть приймає його інтерпретацію міжнаціональних взаємин і окремі проблеми з цих взаємин в СРСР.

Українські статистичні річники. Надзвичайно важливі для науки збірники статистичних матеріалів, що появлялися рік від року в Галичині, завдяки ініціативі проф. В. Кубійовича. На той період, то були єдині в світі матеріали, що висвітлювали становище на Україні мовою статистики.

В цих збірниках охоплювалося все життя на Україні: культуру, господарство, населення, торгівлю тощо.

4. Низка фізичних, адміністративно-політичних, етнографічних та інших карт України і Галичини. Усі вони виконані при співавторстві д-ра М. Кулицького, але ініційовані і видрукувані заходами

проф. В. Кубійовича. Остання "Етнографічна Карта України" як і "Атлас та географія України" є великим вкладом в українську географічну науку.

5. Енциклопедія Українознавства. Після того, як уся праця буде завершена, вона стане епохальною в історії розвитку української культури. Е. У. буде завершенням праці багатьох поколінь.

Що собою являє Е. У.? Тому, що ширші кола громадянства не цілком уявляють суть справи, ми коротко пояснимо. Е. У. — кількатомова наукова праця. Перша частина, що складається з трьох томів, являє собою великий енциклопедичний підручник. У ньому подано все про Україну від найдавніших часів, аж по цей день. Усі ділянки знань про Україну охоплено в дуже стислій формі.

Друга частина, яка тепер саме друкується, являє собою гаслову частину Е. У., тобто, за абетковою системою подано всі відомості про Україну та її діячів, які жили колись чи живуть і діють тепер.

Це праця колективна в повному розумінні цього слова. Над нею працюють кількатори авторів. Визначніших редакторів і авторів згуртовано більше 200 з усіх частин світу. Можна без перебільшення сказати, що над здійсненням цього твору працює вся еміграція. Цікаво відзначити, що не зважаючи на те, що для авторів і редакторів, які перебувають у різних країнах світу, були розроблені спеціальні правильники і нормативи, як збирати і оформляти матеріал, проте, увесь матеріал прибуває до головної редакції занадто поширеним і треба великої праці, щоб його відредагувати і скоротити до потрібних розмірів. Все це виконує невеликий гурток вчених, на чолі якого стоїть В. Кубійович. Цей гурток виконує і всю технічну працю і навіть, як бачимо, сам збирає фонди на видання.

Але найголовніше, що праця з ЕУ на тому не кінчається, вона нею лише починається, бо поруч із створенням і друкуванням ЕУ — нагромаджується величезної ваги матеріал, що буде основою і базою для майбутньої Великої Української Енциклопедії, що її, рано чи пізно, український народ спроможеться створити.

Коротше кажучи, у зв'язку з ЕУ В. Кубійович і його колеги уже осягли таке:

1. Підбрали і згуртували великий колектив авторів і редакторів;
2. Нагромадили багатющий матеріал, який використовується для цього видання не більше як на 10-15%, а решта зберігається в певній системі в архіві;
3. Створено багатотисячну картотеку словникового матеріалу, що знову таки використовується не більше як на 15-20%;
4. Зібрана величезна фототека, тобто фотографії як історичні матеріали;
5. Укомплектовано архів кліш та інше.

Усі ці матеріали зберігаються у власному приміщенні, в Науковому Осередку в Сарселі, біля Парижу, і будуть використані чи то в Україні, якщо зміниться ситуація, чи на еміграції, для видання згодом Великої Української Енциклопедії та інших праць.

Всю цю велетенську працю розпочав і провадить В. Кубійович з невеликим гуртком науковців, що не думають ні про власні будинки, ні авта, ні навіть про власні конта в банках. Усі вони виконують ота-

ку святу працю в найскромніших умовах, боюся тут вжити слова "нужденних".

За заслуги в праці В. Кубійовича обрали дійсним членом УВАН, Міжнародної Вільної Академії Наук, і багатьох наукових товариств у Європі.

Висновок

З попередніх рядків у читача мусить постати в уяві постать проф. В. Кубійовича, як видатного науковця і здібного організатора наукового та громадського життя. Якщо читач такої уяви не має, то причиною того є хіба невміння автора цих рядків передати те, що він сам відчуває і в чому він переконаний. Для узагальнення сказаного, і підкреслення окремих моментів нарисувати, ми стверджуємо, що в особі В. Кубійовича українська наука на еміграції має справжнього творця наукових вартостей. Він у своє життя працює виключно над проблемами української науки. Все те, що він зробив чи створив, є немирущим вкладом в українську і світову науку з ділянки українознавства.

На початку 1945 року проф. В. Кубійович запропонував проєкт організації української науки, що його подав у тезах: "Сунасні проблеми української науки". Цей проєкт схвалив перший з'їзд науковців на еміграції в 1948 році. В тих тезах він, проаналізувавши стан науки перед II світовою війною і під час війни, визначив роль науки так:

"Наука має пов'язати українську еміграцію з українським минулим і сьогочасним, вона має ставити перед свідомістю народу низку завдань, допомагати йому їх вирішувати, вона має говорити світові про Україну та українців і здобувати приятелів для нашої справи. Українська наука може виконати ці важкі але почесні завдання вже тепер, якщо українські науковці вже тепер зроблять пляни своєї діяльності на нових землях, якщо вже тепер почнуть діяти, якщо підуть з своїм народом як організована група, що знає своє призначення і виконуватиме його".

Нехай ці рядки свідчать, що працю проф. В. Кубійовича українська еміграція відповідно оцінює, і нехай також вони свідчать про вияв пошани до нього як вченого і громадського діяча.

Від редакції: Цілком погоджуючись з нашим шановним автором у справі оцінки заслуг проф. В. Кубійовича в науці, а зокрема в організації науки, вважаю своїм обов'язком зазначити, що в ділянці організації науки проф. В. Кубійович, — свідомо чи завдяки обставинам, — допустився й помилок, які дуже позначились на успіхах організації науки, зокрема на виданні "Енциклопедії Українознавства".

Маю тут на увазі факт доручення проф. М. Чубатому писати й редагувати гасла про українську православну церкву та її діячів. М. Чубатий відомий своєю органічною ненавистю до всього українського, що не католицьке. Він не раз це засвідчував у своїх виступах і статтях. Для прикладу наведу його вислів, що українська православна церква — це ніяка церква, а "смердючий ідол, фальшивий божок" ("Будучність наші", ч. 14-15, 1946).

Ніхто, звичайно, не забув і статті в “Укр. Квартальнику”, у якій закликалось американців скинути перші атомові бомби на Кривий Ріг та на Донбас а не на ворога України, якщо вже взагалі личить закликати скидати атомові бомби, які знищують усе живе...

Факт доручення М. Чубатому виготовлення гасел про православну церкву в ЕУ ще й сьогодні мститься, хоч проф. В. Кубійович обіцяє внести поправки до цих гасел в англomовному виданні ЕУ. Напр., українські православні організації пару тижнів тому закликали своє членство стриматися

від фінансової підтримки ЕУ.

Я далекий від наміру обвинувачувати за це одного проф. В. Кубійовича, але поскільки д-р І. Розгін не згадав цього конфлікту, то його стаття для багатьох наших читачів виглядала б необ’єктивною. Щоб уникнути підозри читачів, що в “Н. Днях” можна щось обминати, коли це потрібно, я й даю це вяснення, не обвинувачуючи тут проф. В. Кубійовича (я ще не знаю, хто завинив у цьому), а тим більше не зменшуючи його справді поважних заслуг в українській науці, а особливо в організації нашої науки на еміграції.

Степан КИЛИМНИК

РИНДЗІВКИ

До великодніх хвальних пісень та звичаїв належать і так звані риндзівки. Цей вид великодніх хвально-вітальних пісень мало поширений в Україні, а лише відомий в окремих місцевостях Галичини, як у Яворові та околицях, зокрема в с. Наконечнім.

М. Грушевський подає:

... “Третім волочільним звичаєм було вітання молоддю господарів, цілком аналогічне з колядуванням, практиковане ще в першій половині минулого століття в Україні, а тепер відоме лише в деяких галицьких околицях, особливо в м. Яворові, де вони деінде носять невідому назву “риндзівок”, та українсько-білоруським пограниччю, в Гродненській губ., де вони звуться “рогульками” або “рогульчатами”.

Далі він подає:

“У залежності від цього, риндзівки тутешні — це величання дівчатам, цілком аналогічні, чи ідентичні з тими, які співаються колядниками, тільки мають рефрен великодній — “Та Христос же воскрес, же воістину же воскрес!” І великоднє закінчення в тім роді:

Тобі, Н. Н., красна піснь,
А нам писаночок тридцять і шість.
Тобі, Н. Н., риндзівка,
А нам писаночок кобілка:
Не лінуйся встати. нам писаночок дати:
В сніях на кілочку, в кобелі на ріжочку.

В інших околицях Галичини зустрічаються подібні великодні величання для парубків — тільки там вони не носять цієї назви...”

(М. Грушевський, Історія Української Літератури, т. І-ий, стор. 177-178, Київ-Львів, 1923 р.)

Риндзівки — це творчість хлоп’яча й виконується хлопцями як дітьми, так і юнаками-парубками. Проводиться так:

Парубки зарані готуються, як і до коляд, вивчають риндзівки. На другий та третій день Великодня увечері, а то й уночі, збирається 20-30 хлопців, беруть з собою музику — скрипку, інколи й басиста, йдуть попід хати, стають під вікнами, вітають господарів, а потім співають — вітання на честь дівчат на виданні та молодичь, що віддалися в останній сезон — “зимове пущення”. Співають

в один голос та грає музика. За кожною строфою співають спогаданий вище рефрен: “Же Христос же воскрес, же воістину воскрес!” Дівчина виносить цим вітальникам кільканадцять писанок, а деінде й 2 грейцари на “почастування”.

Назва слова “риндзівка” іще не вяснена, не досліджена. В. Гнатюк так пише про це: “Слово “риндзівка” досі невідоме у нас з друку, а також саме невідомі були й ті пісні, які вона означає. Збираючи гаївки я попав на невеличку збірку Степана Супруна, записану ним укінці 70 років минулого століття в Наконечнім, Яворівського пов. Поміж гаївками знайшов я там і “риндзівки”.

У другому місці В. Гнатюк подає таке у справі самої назви “риндзівка”:

“У великоросів знані також “песни волочебников”, але, мабуть, небагато їх, коли, приміром, П. Шейн наводить їх у своїй збірці “Великорусс” ледве чотири (стор. 341-342, ч. II, 91-II, 94). З тих пісень цікава для нас друга (ч. II, 92) тим, що в ній приходить слово “риня”, якого значення я не міг дошукатися в словниках; чи не знане й у нас де те слово, та чи не стоїть воно у зв’язі з назвою наших пісень “риндзівок”, бо в чуже походження слова (з литовцями) не дуже хочеться мені вірити, коли подібні пісні білоруські, ближчі до Литви, не мають такої ані подібної назви; скорше можна було б зв’язувати цю назву з словами “риндя”, “ряндавий” — обдертюх, бо хоч тепер співають “риндзівки” не обдертюхи, але “господарські діти”, то колись могло бути інакше й стара назва могла лишитися також серед нових відносин. Великоруська пісня має також характер колядки, як це вже видно зараз з її початку:

... “Стояла риня тонка висока,
Христос воскрес на весь світ!
Тонка висока, широм-широка;
У тої рині два столики,
Два столики дубовії,
Дубовії-тисовії.

На тих столиках все скатерти...

(В. Гнатюк, “Гаївки”, Львів, 1909 р., стор. 10-11; Шейн, Великоросс, стор. 341-342, ч. II, 91-II, 94).

Ця галузь українського фольклору та звичай ходити на Великдень парубкам попід хати — не досліджена, не вивчена й досі. Сама назва невідома й зараз дуже трудно вяснити її етимологію. Дехто з етнографів поєднує “риндзівки” з “волочебниками” українськими та білоруськими, з “Ораціями” польськими, з польським “дингусовим” тощо, але

я вважаю, що й “волошебники”, й “орації”, й “віршування” — є що інше і з “риндзівками” має мало зв'язку й за формою й за містом.

Для прикладу наводжу дві “риндзівки”:

ПОПОВА НЕВІСТКА

Рефрен:

“Ой рано, рано куройки піли,
Же Христос, же воскрес, же воїстину, же воскрес!
Еще ми ранше Ганунейка встала
Ранейко встала, сад замітала,
Сад замітала, грядки копала,
Грядки копала, вино садила

Рефрен:

“Ой рано, рано куройки піли,
Же Христос, же воскрес, же воїстину, же воскрес!
Вино садила, стиха говорила:
Рости ж ми, вино, тонко, високо,
Тонко високо, коріне глибоко,
Коріне глибоко, листе широко.

Рефрен:

Листе широко, гиле високо;
Тое ми вино сино закило,
Сино закило, мало зродило,
Не зродило ж ми но три ягодиці:

Рефрен:

Єдна ягодоюка єї батейко,
Друга ягодоюка єї матіноука,
Сама молодеюка, зарученая,
Зарученая аж до Любима (до Люблина)

Рефрен:

Аж до Любима, за попова сина.
За поповим сином легко робити,
Легко робити, мід-вино пити,
Мід-вино пити, ключі носити.

Рефрен:

Бувай здорова, гречная панно,
Гречная панно, красна Ганунейко,

Рефрен:

Не сам собою, з вітцем, з матінкою,
Тобі, Ганунейко, риндзівка,
А нам писанок кобівка;

Рефрен:

Тобі, Ганунейку вигранзаня,
А нам писанок ціле дзбаня;
Тобі, Ганунейку, красная піснь,
А нам писанок сорок шість.

Рефрен:

Я в коморі на кілочку
Висять писанки в ріжочку,
Нема кому встати, писанок дати.

Рефрен:

В іншій подібній риндзівці початок:

Рефрен:

Христос воскрес, господарейку,
Ми на твоім подвір'ї, же Хрис. і т. д.
Ой рано, рано куройки піли і т. д.
Щастейко на двір, на худобойку,
Здоров'є в той дім на челядойку.

Веселе закінчення:

Там за ставком, за студінцем,
Виноси, Маріє, писанки з горцем.
Не хотілося ветати,
Писанок дати...

(Література: В “Русалці Дністровій” на стор. 40;
у с. Наконечнім, зап. учит. Кульматицький, 1909 р.)

Як бачимо, тут той же вияв анімістичних вірувань, що й у колядах, ті ж чарування добра й щастя і дівчині, і молодиці, і “господарейку”, і “вітцю” й “матіноуці”; ті ж вихваляння чесноти дівчини, чи молодиці: вона встає раніш, ніж “куройки піють”, вона двір замітає, грядки копає, вино садить; а тут же й “стиха” чарує, щоб вино вродило багато-урожайно... Те ж у кінці й побажання “гречній панні” з її батьками, і те ж жартівливе закінчення, але вставка після кожної строфи: “Же Христос, же воскрес, же воїстину, же воскрес!”

Це риндзівка дівчині та молодиці, що недавно віддалася, а нижче наводжу риндзівку для хлопців, що співають у деяких місцях у Галичині (тільки не на Яворівщині).

Риндзівка для хлопців:

КОРОЛІВСЬКИЙ ЛІСНИЙ

Рефрен:

Чи є, чи нема Івасейка дома?
Же Христос, же воскрес, же воїстину воскрес!

Нема го дома, в пана короля лісним.
І до ліса їздить,
Що в лісі зловить, то до пана несе,
Єму пан за то, черевички на то.
Черевички бере, але не дякує.

Рефрен:

Чи є, чи нема Івасейка дома?...
Єму пан за то, шапочку нато.
Шапочку бере, але не дякує.

Рефрен:

Чи є, чи нема Івасейка дома?...
Пан єму за то, убранейко на то.
Убранейко бере, але не дякує.

Рефрен:

Чи є, чи нема Івасейка дома?...
Єму пан за то, коничейка на то.
Коничейка бере, але не дякує.

Рефрен:

Чи є, чи нема Івасейка дома?...
Єму пан за то, дівочку на то.
Він дівочку бере й красно дякує...

Рефрен:

Чи є, чи нема Івасейка дома?...

(Зап. в с. Бубновім, Яворівського повіту, Степан Маренін).

Як бачимо, ця риндзівка стоїть іще ближче до коляд, ніж попередня, а принаймні не далше. Але тут видно, що поезія з часом нашарувалась, прийняла деякий відтінок залежності хлопця: він на службі “у короля лісним”. Відкіля могло взятися слово “король”? Отже, поезія стародавня, а початок — це пізніший додаток.

Як старі риндзівки? Їх історична основа? — Все це нам невідомо, бо ці поезії могли взяти з коляд, найскорше, а мабуть й беззаперечно, а рефрен “Же Христос, же воскрес...” додано значно пізніше. А поки що, ця ділянка нашого фолкльору жде свого глибшого дослідження.

Ходіння з великодніми віршами

Досить відомий був звичай в Україні, головню в Наддніпрянщині (Поділля, Київщина, Чернігівщина та Полтавщина) та на Волині — ходіння дітей на Великдень з т. зв. вітальними віршами. Вірші

були книжного походження, напіврелігійного змісту. Діти збиралися, лише хлопчики, по два, по три й більше, а інколи й в одиночку, йшли по хатах, вітали господарів: “Христос воскрес!” та говорили вірші. Господарі наділяли дітей писанками та крашанками. Старий етнограф, А. Терещенко залишив такий запис:

“...В деяких місцевостях Малоросії (України) зберігся звичай, що діти, а навіть парубки, ходять по хатах перших два або три дні Світлого Воскресення, і вітають віршами...”
(А. Терещенко. Бит русского народа, VI, стор. 112).

З “віршами” діти вже йшли безпосередньо до хати й ходили вдень, а не ввечері. З часом цей звичай відійшов, бо, видно, застосований був духовенством цілком штучно всупереч якомусь звичаю дохристиянському, але якому саме — нині встановити трудно. Тексту тих віршів не наводжу, бо його можна знайти в літературних хрестоматіях.

Волочесні великодні звичаї

Цілком відмінним стародавнім, іще з дохристиянських часів, звичаєм — це волочесний чи волочільний звичай — святочний обхід у перші дні Великодня господарів села з привітаннями та хвальними піснями весні. У давніші часи обходили з свяченим та писанками. Пізніше обходили лише з писанками та калачами. Проти цього гуманного звичаю, проти цього найбільшого людського святкового звичаю, пов’язаного з виявами найкращих побажань, зичливості, добрих почувань миру та злагоди, вияву любові — повстала церква. Іван Вишенський суворо засудив цей звичай з його “подробностями поганської радости й поезії” й це прискорило знищення цього гарного громадського вияву первісної культури. Але сліди його залишились досить значні, а сам звичай частково перетворився у звичай християнський і прибрав інше значення, символіку. Після боротьби церкви з цим звичаєм, почали волочесні обходи робити на другий-третій день Великодня з “дорою”, цебто, з свяченим.

Нам відомо з стародавніх вірувань народів світу, що, майже у всіх релігіях дохристиянської доби були тотемістичні вірування. Тотемами були і тварини, і рослини, і предмети. Священними тваринами, у яких перебували добрі духи, бог добра вважалися в різних країнах різні, але найчастіше тотемістичними, священними тваринами були коні, бики, свині, вівці; пізніше стала мука та інші їстовні предмети. Кожне плем’я мало свого тотема й наставляв час, коли те плем’я поїдало ту священну тварину, а кров випивало. Через це й плем’я освячувало себе, бо поїдало освячене богами, а тим з’єднувалося з добрими богами. Видно, що в первісні часи й наші пращури мали тотемів, яких не можна було поїдати, не можна вбивати ніколи, крім лише у святковий час, а у нас у час Великого Дня, цебто у Великий День весни. У наших пращурів були священні дерева, квіти, хліб; а з тварин, яких не можна було вбивати та з’їдати — це були: коні, чаплі та журавлі, а в деяких племенах — поросята й агнята; особливо тотемом було яйце. Яйце було символом відродження природи, люди-

ни, символом щастя, урожаю, приплоду й добра.

Звичай волочесників описаний кількома етнографами досить докладно.

Проходив він так: ще далеко до Великодня збираються парубки й готуються до волочесного дня, цебто до другого чи третього дня Великодня. Парубки вчаться співати, а музики грати й пісні волочесні й аलिуя. Бажаючих взяти участь у волочесництві набирається до 30 веселих людей. Споміж себе вибирають “починальника”, який під гру “музичини” починає співати, а “помагальники” або “підхватчики” підхоплюють — приспівують лише рефрен. Крім цього, вибирають міцну людину — “міхоношу” або “кошеленоса”, щоб носив волочесні прибутки.

У “волочесний понеділок” чи вівторок усі збираються й йдуть від хати до хати, стають під вікном і співають величання господареві, в інших місцевостях — господині, дівчині чи парубкові та дітям. Великою приємністю для волочесників є те, коли їх господар запросить у хату на “почастування”.

Кожний господар виносить свої датки за величання, а коли господар не бажає прийняти, то волочесники співають йому глузливих пісень. Ця компанія все збільшується, бо до волочесників по дорозі пристають жінки, хлопці та чоловіки. Волочесники у ці вітання вносять багато гумору, чому й бувають вони веселі. Характерно, що цей звичай, а навіть тексти волочесних пісень цілком подібні й у Галичині й на Двині, цето по всій Україні. Це також є доказом старовинності звичаю та спільності культури всіх українських земель. Але й волочільні пісні дуже подібні до коляд, що також наводить на роздумування про виникнення цього звичаю.

В. Гнатюк подає про звичай волочільників таке:

“Далеко складніше й краще відбувається цей звичай в іншій околиці, як це видно з опису А. Гриновича. Замітьте при тім, що волочесники співають пісні господарям, парубкам і дівчатам у кожній хаті, до якої прийдуть, коли у нас співають комусь одному лише одну пісню.

А. Гринович оповідає, що молодь збирається в громади, запрошує музиків і вибирає співаків, бо як прийдуть свята, треба буде ходити по селах і дворах Бога хвалити, а людям складати бажання з нагоди свят. Такі гуртки називаються “Алаловники”, (від алилуя); вони складаються з музикантів, кількох співаків і провідника, та ходять, звичайно, лише першого й другого дня. Така компанія підходить під вікно, здимає шапки, поздоровляє господарів словами: “Христос Воскрес!” Музика починає грати “алилуя”, а компанія співає; опісля виходить наперед провідник і виголошує таке повіншованне:

Баранку нявінне
Син Божий ядиний
До гробу влажени,
За нас уменчони.
Тераз з гробу встає,
Нам радосьць дає,
А тетай радості,
Віншуя їхмосьці,
Вам злоте карони,
Нам яйкі червони;

Проща даці, не жаловаці,
Каб було за што подзенькаваці...

Потім музика починає знов грати пісню (господареві, господині, дівчині, парубкові), а решта співає; по виспіванню провідник віншує знов, одержує дар і виходить; пісень таких нема багато..."

(В. Гнатюк, Гаївки, стор. 10, Львів, 1909 р.)

Це такі звичаї волочесбників у Білорусі. Є цей звичай і у поляків, лише трохи проводиться відмінно, а носить назву *dyn gus* і також проводиться у великодній понеділок, а проводиться так:

Один хлопець, перебраний за бузька й носить клюку, другий носить живого когута, третій — торбу, а четвертий — довгий рожен. За ними бігло чимало цікавих. Коли входять до якогось дому, один з них подає господареві, чи господині руку, привітається, а потім співають. Господиня гостить усіх, а коли не дає нічого, "бузько" тягне своєю клюкою, що тільки бачить. Це так проводиться цей звичай в австрійській частині Польщі, а в російській Польщі проводився простіше — ходили і діти, й хлопці, й дорослі чоловіки з книжними віршами, — як подає про це у своїх працях А. Петров. Цей звичай носив у Польщі подвійну назву: "орації" і "по Дингусе".

Але є думка, що цей звичай волочесбників основне проводився в Білорусі, а поляки, мабуть, запозичили відтіля. Старий етнограф А. Терещенко так описує білоруський звичай:

"На другий день Великодня обливають одне другого холодною водою, — хлопчики ж ходять по хатах і співають орації, за що одержують по яйцю. Такий звичай називається "волочесбником", бо він визначає ходіння по хатах з привітаннями й це дотримується в Смоленській губернії. Волочесбник визначає у литовців (він називає білорусів литовцями) воскресною нагородою".

(А. Терещенко, Бит русского народа, VI, стор. 106).

М. Грушевський також виводить слово "волочільника", "волочіння" від корення "волочитись-ходити".

"Назви "волочінне", "волочінника" для волочільного понеділка у нас, в Західній Україні, принаймні, все таки зістались, і саме "волочінне" в найбільш елементарній формі — відвідування ближніх і обдарування "волочільним" — колачем, крашанками тощо, держиться досить широко.

Іншим разом ця назва прикладається спеціально до обміну парубків з дівчатами крашанками (з чим і зв'язується часом і церемонія обливання)".

(М. Грушевський, Історія української літератури, т. I-ий, стор. 177, Львів-Київ, 1923 рік.)

Чубинський, на основі матеріалів з Староконстантинівського і Проскурівського повітів, занотував у своєму Календарі (III с. 24.) таке:

"У великодній понеділок селяни ходять один до одного, христуються і міняються писанками. Через се день сей зветься "волочільником". Ходять вітати найбільше діти до рідні, повитух, знайомих, до священика, поміщика свого села, несучи в дарунок "волочільне", що складалося, звичайно, з пшеничного калача і кількох крашанок".

Досить цікавий опис "волочільного" понеділка з Гуцульщини:

"Дівки того дня дають легіням (парубкам) га-

лунки (крашанки) і писанки. Не дає сама, а ховає за пазуху, а легінь видає від неї, звівши вперед з нею легку боротьбу. Діставши, врешті, веде дівку до води, обілле водою, буває, що й скупає цілу". (Зелениця і Надвірнянщина).

"Волочільний понеділок, се днина, в яку парубки мають нагоду придивлятися обстановкам домашнім, та наобзирати дівки на сватання (обзорини). Газдині справляють у "велике пущення" у себе вечорниці, на які сходяться парубки й дівки танцювати; кожний парубок, що з якоюсь дівкою танцював, має від неї у великодні свята дістати писанку. За тими писанками ходять-волочаться парубки від хати до хати, відки й сей день називається волочільний понеділок. Писанками тими обмінюються парубки між собою, як стрічаються на дорозі, причім, один промовляє до другого: "Поможи нам, Господи, абих сі виділи так на тім світі, як сі тут видимо". У хаті, звичайно, угощують їх, а коли їх та дівчат назбирається більше, гуляють при скрипці".

(Матеріали етнографічні VII, стор. 241, 15 ст. 41).

При дослідженні первісних релігій та вірувань єгипетських, вавилонських, сирийських, асирійських, перських та європейських — кельтських, германських, англо-сакських, італо-римських та грецьких — є у всіх цих релігіях, починаючи від буддизму, Конфуція та Зороастри — дуже багато спільного. Основні чинники світових дохристиянських релігій та вірувань — це анімізм, тотемізм, табу та магія. І слов'янська дохристиянська релігія та вірування мають у собі все ті ознаки, лише над цим, певто, порівнянням старослов'янських вірувань з віруваннями світових первісних релігій та вірувань іще ніхто не працював. І, взагалі, в найбільшому занедбанні — це релігія й вірування давніх слов'ян. У своєму тяжкому минулому слов'яни, зокрема наші предки, втратили всі чинники до опрацювання історії первісної культури та наїзди понижили наші пам'ятники. Правда, втратили все й німці, але німці таки опрацювали свою історію первісної культури за звичаями, фолкльором, археологічними розкопками тощо, а слов'яни, у цім складі й ми, іще не спромоглися написати історію своєї первісної культури.

Будемо вірити, що ми з часом доповнимо це наше порожнє місце, певто напишемо, як і німці, історію первісної нашої культури. А фолкльору, звичаїв та історичних пам'яток матеріальної культури у нас для цього ніяк не менше, ніж у німців.

Єдина в Торонті фабрика содової води

Sunnyside Beverege

1068 QUEEN ST. W.

Tel. LE 2-1316.

Виробляє всякі роди води. Вимагайте у своїх крамницях.

Довозимо додому для всяких родинних свят тощо.

Підтримуйте українське підприємство.

ОБКРАЯНА АНТОЛОГІЯ

(“Антологія української поезії в 4-ох томах”. Упорядкування Максима Рильського та Миколи Нагнибди. Державне видавництво художньої літератури. Київ — 1957. 418+414+430+420 стор.)

У Києві вийшла з друку чотиритомова “Антологія української поезії”. Явище небуденне, можна сказати — виняткове. Тому варто про цю антологію детально поговорити. Пригасимо ж полум'я пристрастей і даймо волю холодному різцеві розуму. Бо тільки так можна наблизитись до об'єктивної оцінки цього непересічного видання.

Зовні антологія виглядає імпозантно. Як на бідні радянські умови, мистецьке оформлення чудове. Літери титульної сторінки справді національні формою. Честь і хвала мистцеві та оформлювачам! Шрифт підібрано добрий, рідко вживаний. Папір, хоч має в собі велику дозу дерева, чистий — темні цятки зустрічаються досить рідко. Закладна стяжка синьо-червоного кольору. Синій займає покищо третину поля. Дасть Бог — пошириться. А червоний — поживтіє. Все йде до того...

Антологія ділиться на дві частини: “поезія дожовтневої пори (кінець XVIII — початок XX сторіччя)” займає перші два томи, “українська радянська поезія” — третій і четвертий. До останнього тома додано “покажчик авторів” (173 поеми!) і “покажчик творів” від 427 до 494 стор. Перший том відкривається вступною статтю “Нова українська поезія дожовтневих часів” Максима Рильського, третій — статтю “Поезія великого сорокаріччя” Леоніда Новиченка. За кількома винятками, до кожного поета додано його фото та біографічну нотатку на 10-20 рядків.

Такі зовнішні аксесуари цього, повторюємо, непересічного видання.

Тепер перейдімо до змісту. На першій сторінці своєї змістовної статті Рильський підкреслює, що “нова українська література, нова українська поезія вродилася не на голому місці”. Молодший “брат” про своє вигадане старшинство стільки вже наторочив, що автор статті вважає за конечне наголосити: українська література “веде свій родовід” ще від літератури Київської Русі, “на неї відкидає своє проміння безсмертне “Слово о полку Ігореві” (стор. 7). Тут же підноситься й відкупне — говориться про спільність “трьох східнослов'янських народів” і т. п.

Згадавши про “перші паростки реалістичної поезії в так званих шкільних віршах XVI - XVIII ст.”, Рильський підкреслює врозстрілку, що “поняття національне тісно сполучене було з поняттям релігійне” (стор. 8). Оскільки святкування Переяславської ради ще дзвенить у вухах, то ніяк не личить не згадати про 1654 рік — “прогресивне явище в житті українського народу”. Це вже друге відкупне. Його треба платити при кожній нагоді і за все — як у тому фільмі про Насредіна. Але тут же Рильський відважується сказати правду, мовляв, уже однаково — гірше не буде. Просто не віриться, але чорним по білому:

... треба пам'ятати, що поруч із цими... явищами

існували й такі, як колонізаторська політика царського уряду, як дедалі жорстокіше, особливо з часів Катерини II, покріпачення українського селянства, як намагання денаціоналізувати, зрусифікувати українське населення, як переслідування української культури з боку реакційних кіл російського суспільства.

Всі ці складні обставини не треба спускати з ока, говорячи про зародки, становлення і розвиток нової української літератури, вужче — української поезії” (I, стор. 9).

Правдиво сказано! Рвачим і гострим пером перекреслено “прогресивне явище”!

Нову українську поезію (і літературу взагалі) починає Рильський Сковородою, а не Котляревським, як це поширилося ще наприкінці минулого сторіччя й узаконилося за “єфремовських” часів. Антологія також починається творами Сковороди, з творчості якого подано чотири вірші, де поет найближче стоїть або до народньої творчості (“Всякому городу нрав і права”, “Ах поля, поля зелені”, “Ой ти, птичко жолтобоко”), або до національно-визвольної поезії (“Де лібертате”). Кінцівка цього останнього вірша набуває особливого звучання в теперішній українській дійсності під московською займанщиною:

Будь славен вовік, о муже ізбранне,
Вольности отче, герою Богдане.

Але як прикро вражає той факт, що твори Сковороди подано не за сучасним, а за тодішнім правописом (із “ятем” і “єри”). Дуже дивно! Це зайвий раз переконує нас у тому, що над українським словом повсякчасно стоїть московський цензор. І Нудзів в його двотомнику “Пісні та романси українських поетів” (Київ, 1956) дозволили вжити сучасний правопис для тих же творів Сковороди, навіть для авторів попередніх сторіч, але рік пізніше — вже зась! Інакше цю правописну справу годі пояснити.

Стаття Рильського в основному об'єктивно обговорює українську поезію минулого сторіччя аж до Миколи Чернявського й Агатангела Кримського включно. Без лайки згадано також молодомузівців, зокрема Богдана Лепкого, Остапа Луцького й Степана Чарнецького (про долю останніх двох нічого не відомо також Рильському — на місці дати смерті стоять знаки питання). Як на радянські умови, автор статті досить сміливо вимагає, що “підхід до Грінченка треба спокійно переглянути” (стор. 50). Про Миколу Вороного згадується тільки у зв'язку з полемікою Франка. Про Олександра Олеся немає ще ані слова (перший том було підписано до друку 3 червня 1957 р.) — його реабілітували кілька місяців пізніше. Лексичне “ковальство” Михайла Старицького бере Рильський у досить рішучу оборону, а з Воробкевича цитує відому строфу (але, здається, тільки на еміграції) “Мово рідна, слово рідне...” Кулішеві, “людині, нечувано суперечливій” (стор. 35), але “неабиякому майстрові” (стор. 36) присвячено в статті дві сторінки. Відзначено “Чорну раду”, як “сильну художню хроніку”, згадано добрим словом його перекладацьку діяльність. Взагалі стаття Рильського добра. Вдумливий читач вилущить із неї вимушену відкупну данину Москві й поба-

чить поезію минулого сторіччя в правдивому освітленні.

Добір віршів у першому й другому томах в основному добрий, але для деяких поетів неповний. Найкраще репрезентований Шевченко — займає 118 сторінок. Звичайно, немає ні “Суботова”, ні “Чигирин”, ані “Розритої могили”. Ці твори переважно пропускається в радянських виданнях. Напр., в одностомнику кишенькового формату, “Кобзар” (Київ, 1950), їх немає. Лише в так званих академічних виданнях ці твори вміщуються (напр., тритомник 1949 р.). Замало подано в антології творів Амвросія Метлинського (лише три) й Михайла Петренка (два). Не вміщено сильного твору “Смерть бандуриста”, мабуть, тому, що цей вірш має виразні алюзії до сучасності — зайвий доказ прогресивності Метлинського, а не його реакційності, як це інтерпретують радянські критики. Зате дуже добре, що є в антології вірші Костянтина Пузини й Степана Писаревського. Це великою мірою доповнює добу автора “Енеїди”. Михайло Костомаров репрезентований шістьма поезіями (є “Еллада” й “Співець Митуса”). Галицькі поети Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, Микола Устиянович і Антін Могильницький непогано представлені. З творів Куліша подано, на жаль, тільки 8 поезій. Дуже радує те, що вміщено уривки з опери “Запорожець за Дунаєм” Степана Гулака-Артемовського, вірші Василя Кулика, Анатолія Свидницького (звичайно, немає його “А вже років двісті, як козак в неволі”), Василя Мови, Олександра Навроцького, Петра Ніщинського (лише “Закувала та сива зозуля”) й Олександра Митрака. Відведено в антології місце також О. Духновичеві — провідному поетові закарпатських українців. Очевидно, є Руданський, Федькович та інші тогочасні поети, що не клеймувалися ярликом “буржуазний націоналіст”.

Другий том, що його також упорядкував Рильський, відкривається Михайлом Старицьким (16 поезій). З поетів, що довгий час не перевидавалися, а тепер уміщені в антології, треба назвати Миколу Вербицького, Олену Пчілку, Бориса Грінченка, Кесаря Білиловського, Мусія Кононенка, Миколу Кузьменка, Якова Жарка, Павла Думку, Сильвестра Яричевського, Христю Алчевську, Галину Комарову, Надію Кибальчич, Дніпрову Чайку, Трохима Романченка й Олександра Козловського.

Найбільше місця в другому томі заслужено займає Іван Франко (108 сторінок). Добре, що вміщено його поеми “Мойсей” і “Похорон”. Жаль, що немає поеми про Вишеньського. Гірше, що сонет “Багно гниє між країв Європи” подано у фальшивій редакції: слово “Росіє...” змінено на “О, Австріє!” Оскільки вислів “в Сибір не шлеш” залишено, мудрий читач розумітиме цей сонет, як треба. Та вже зовсім погано, що немає ні “Розвивайся ти, високий дубе” — цього прекрасного вияву соборності Франка, ані “Не пора...” Цензура таких творів не пропускає. Хоч, напр., уривок із першого твору цитувався в ювілейному році (перепикуємо без змін, зберігаючи пунктуацію):

Встане слава Мати-Україна

Щаслива і вільна,
Від Кубані, аж до Сяна-річки
Одна нероздільна!

(“Вітчизна”, 1956, ч. 9, стор. 113)

Припускаємо, що автор тієї статті у “Вітчизні” цитував уривок з пам’яті, не мавши змоги знайти джерело, тому й ужито “нероздільна” замість “неподільна”. Але то був 1956-ий рік! Час розвінчування культу Сталіна. Один рік пізніше — повіяло іншим вітром.

Лесі Українці відведено 93 сторінки. Вибір добрий. Уміщено повністю драматичну поему “В катакомбах”, яка метафорично нагадує сучасні радянські катакомби. Звичайно, немає в антології вірша “І ти колись боролась, мов Ізраїль...”, що кінчається символічним запитом “Коли загине новий Вавилон?” Якщо не помиляємося, цей твір було вперше опубліковано на еміграції після останньої війни (в таких справах треба звернутися до проф. П. Одарченка). Тому в Києві, мабуть, і не знають про його існування, бо в монографії “Лесь Українка” Олега Бабишкіна й Варвари Курашової (Київ, 1955) ми не знайшли жодної згадки про нього. А це ж один з найкращих творів поетки, шедевр української історіософічної поезії!

Молодомузівці репрезентовані в антології лише Василем Пачовським, Степаном Чарнецьким, Сидором Твердохлібом і Петром Карманським. Богдана Лепкого й Остапа Луцького пропущено, хоч у вступній статті Рильський згадав їх без лайки. Зате реабілітовано Миколу Чернявського й Олександра Олеся. В біографічній нотатці про Чернявського зазначено “помер письменник у 1937 р.” — і ні слова про його смерть у російському концтаборі. Таку методу застосовано і в наступних томах.

Вибір із творів Олеся напрощуд великий (коло 30 віршів) і, можна сказати, непоганий. Вміщено твори переважно дореволюційного періоду. Щоб якось умотивувати реабілітацію поета, упорядник навмисно вибрав кілька сатиричних віршів із “Перезви”, де без особливої дошкульності критикується деяких діячів УНР. Дуже жаль, що немає в антології геніяльної веснянки Олеся “А вже красне сонечко...”. Варто було б умістити його два чудові вірші “О, слово рідне...” й “Не беріть із зеленого лугу верби”.

Закінчуючи огляд першої частини, треба з великим жалем ствердити, що в антологію не ввійшли передусім такі поети: Павло Чубинський, Микола Філянський, Микола Вороний, Григорій Чупринка й Богдан Лепкий. Ще можна зрозуміти відсутність Чубинського, творця українського національного гімну “Ще не вмерла Україна”, і відсутність Григорія Чупринки, який активно боровся — із зброєю в руках — проти московсько-комуністичних зайдів і загинув, як герой. Ще можна упорядникам якось виправдатися за те, що вони пропустили Богдана Лепкого, творця образу Мазепи в українській прозі (хоч і тут треба сказати, що без блискучої перлини “Чуєш, брате мій...” не може обійтися будь-яка повна й порядна українська антологія). Але як пояснити відсутність Філянського й Вороного, що абсолютно нічим не завинили супроти окупаційної влади? Вороний навіть переклав “Інтернаціонал”, що його співали на

всіх урочистостях ті, хто знищив його автора. Таким чином треба констатувати наявний факт: початки українського модернізму репрезентовано неповно, антологію в цій частині дуже обкраяно. "Білі плями", про заповнення яких так бідкався Степан Крижанівський у київській "Літературній газеті", залишаються й надалі. Цих "білих плям" куди більше в другій частині — в третьому й четвертому томах. Тут незаповнено цілі пустелі!

Третій том відкривається статтею Леоніда Новиченка, завдання якого було надзвичайно трудне — дати огляд української поезії останнього сорокаріччя, протягом якого російські комуністи розстріляли або безповоротно заслали в концтабори понад двісті українських поетів і письменників. Повернулися лише одиниці (їхні імена подано нижче). Хто б не був у становищі Новиченка, мусів би кривити душею. Новиченко не лише кривить душею, він говорить переважно неправду. На відміну від Рильського, він освітлює українську поезію викривлено, фальшиво. Лише наприкінці статті, мовби жажнувшись від усього ним написаного, він приходить до правдивого висновку:

"Правда, на українській поетичній ниві нашого часу поки що немає постатей, рівних тим велетням, що прославили передову українську поезію минулого" (III, 53).

Звідки ж могли появитися ті постаті, коли розвиток української літератури був Москвою штучно загальмований, а найкращих кандидатів на "тих велетнів" убито або запроторено в табори смерті? Але Новиченко мусить хвалити згубний "соціалістичний реалізм" і через те відзначає таких поетів, як найкращих за радянської доби: Тичина, Рильський, Бажан, Сосюра, Первомайський, Малишко. З цією градацією можна погодитись, але не треба забувати, що два перші дозріли ще в дореволюційну пору. Наступні три оформилися протягом двадцятих років, коли ще була відносна свобода в Україні й коли не запроваджували насильно ганебний "соціалістичний реалізм". Лише Малишка можна визнати єдиним здобутком тридцятих років, та й то з великим застереженням: його сталінослава продукція вже сьогодні вилучається з книжок. Рятують поета, правда вірші воєнного часу та цикл "Запорожці", що не мають нічого спільного з тим "реалізмом".

Виглядає так, що протягом останніх двадцяти років не появилось жодного видатного імені. Цілковита пересічність, що й сам Новиченко майже визнає. Постає питання — чому? Відповідь: радянський тоталітаризм, що розглядає авторів лише як своїх пропагандистів, убиває кожну творчу одиницю фізично й духово. Про фізичне вбивство ми вже згадали. Про духове вбивство свідчать два останні томи антології. Візьмімо Тереня Масенка. Його "Степова волошка" — твір талановитого й працьовитого поета, що мав усі дані стати першорядним творцем. Але категорична вимога бути пропагандистом комуністичної партії зробила з нього творця... макулятури. Те ж саме з Іваном Вирганом і багатьма-багатьма іншими, яким таланту не бракує. Їм бракує свободи.

Третій том ще має значимість завдяки раннім творам Тичини, Рильського, Бажана, Сосюри. НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1958

погані вірші можна зустріти в четвертому томі, зокрема в Малишка, Масенка, Виргана й Валентини Ткаченко. На жаль, немає таких у віршованій продукції різних Підсук і Братунів.

Трохи рятують другу частину антології поезії загиблих, що їх реабілітовано, а також поезії тих авторів, що якимсь чудом вижили (Василь Мисик та кілька інших). Передусім назвімо цих останніх, "удруге народжених" за висловом Степана Крижанівського ("Л. Г.", 24. 1. 1958). Отже з реабілітованих, ще живих, уміщено твори Михайла Доленга, Івана Шевченка, Олени Журливої, Василя Мисика й Мечислава Гаска.

З авторів померлих у концтаборах, дано в антології місце таким поетам (в дужках — дата смерті): Валеріян Поліщук (1942), Іван Кулик (1937), Гео Шкурупій (1943), Євген Плужник (1938), Іван Микитенко (1937), Андрій Панів ("наприкінці тридцятих років"), Василь Бобинський (1939), Панько Педа (1937). Вміщено також твори Олександра Сороки, розстріляного енкаведистами 1941 р. в полі під Харковом. Очевидно, ніде немає жодної згадки про причину їхньої смерті. Зате зазначено, що Євген Фомін "був закатований в застінках фашистського гестапо".

Найкращих із засланих і розстріляних не реабілітовано. В антології немає Миколи Зерова, Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмари, Володимира Свідзінського. Навпаки, неокласикам ще й дісталось від Новиченка в його вступній статті, як "реакціонерам". Немає в антології також засланих безповоротно або розстріляних Дмитра Загула, Якова Савченка, Володимира Ярошенка, Олексі Слісаренка, Майка Йогансена, Миколи Хвильового, Дмитра Фальківського, Михайла Семенка, Івана Крушельницького, Кліма Поліщука, Олексі Влизька, Марка Антіоха (Вороного), С. Бена (Бендюженка), Л. Старицької-Черняхівської, Сави Божка, Івана Каляника, Пилипа Капельгородського, Мелетія Кичури, Лади Могилянської, Григорія Коляди, Дмитра Чепурного... Цей список можна продовжити. Всі ці автори варті того, щоб дати їм належне місце в антології, хоч талантом і осягами вони дуже неоднакові.

Не спинаємось у цьому огляді на молодих поетах останнього тома. Хоч на еміграції нерідко нарікають на наших "молодих" авторів, проте майже всі вони без порівняння кращі за їхніх ровесників в Україні. А коли візьмемо старших еміграційних поетів, таких як Євген Маланюк і Михайло Орест, не згадуючи інших, вони були б окрасою чотиритомової антології. Хто знає, може Новиченко й знайшов би в них ті постаті, яких не побачив у Тичині й Рильському. Звичайно, якщо поезію розглядати з мистецького погляду, а не з погляду комуністичної пропаганди.

Поява чотиритомової антології — свідectво сучасного стану української поезії та її осягів у минулому. Звичайно, годі заперечити деякі позитивні риси цього видання. Ми радіємо, що воно вийшло в світ. Все таки читач матиме бодай неповне уявлення про українську поезію.

Як видно з київської преси, широко радіють читачі й автори в Україні, вимагаючи більшого накладу (спочатку було надруковано 8,000, тепер мають

видати антологію додатковим двадцятитисячним накладом) — для них це справжнє свято, так як буває свято для голодного й виснаженого в'язня, якому одного дня принесли добрий обід. Цю радість можна зрозуміти ще й тому, що антологія появилася в 1957-му році, про українську поезію якого так висловилися учасники наради поетів, що відбулася 6 лютого ц. р. в Києві: “Багато в нашій ліроепічній поезії... сірості, ілюстративності, трафарету... бракує емоцій, глибокої поетичної думки... дріб'язковість почуттів і одноманітність форми” (слова доповідача А. Мороза, головного редактора видавництва “Радянський письменник”; цитуємо за “Л. Г.” від 11 лютого 1958 р.). Мов би усвідомлюючи трагічний стан української поезії останніх двадцяти-тридцяти років, інший учасник наради, Степан Крижанівський, закликає: “... треба всім вчитися в молодого Тичини” (там же). Дуже показово, що звертають увагу не на старого Ти-

чину, соціалістичного реаліста, а на молодого... І це говорить Крижанівський, якого ніяк не можна обвинуватити в “ревізіоністських” тенденціях.

Поява чотиритомової антології — також свідомство ставлення Москви до України та її культури. Так звана відлига не дуже підірвала кригу московської неволі над українським словом. Повторні приморозки у вигляді різних “підкувань” комуністичної партії продовжують гальмувати природне поширення згаданої відлиги. Але як довго це триватиме? На нашу думку, тепер Україна перебуває напередодні нової провесни — нація консолідується й вимагає прав, тепер її стан набагато кращий, ніж був у добу визвольної боротьби 1917-1920 рр. Ворог буде поступатися — він змушений це робити. Завдання еміграції — допомагати нашим братам в Україні. Як саме допомагати — це вже тема іншої статті.

ДЕЩО ПРО УКРАЇНСЬКУ СЕКЦІЮ “ГОЛОСУ КАНАДИ”

Уже не раз на сторінках української та іншої преси в Канаді подавалися тривожні сигнали про дивні й сумні факти з діяльності так званого “Голосу Канади”, цебто інтернаціональної служби СіБіСі. Ми цим питанням цікавимося віддавна і пильно вивчаємо його, бо через “Голос Канади” наша держава промовляє до наших поневолених братів і сестер.

Був час — 1952 і 1953 роки, цебто в перші два роки існування української секції, коли можна було сказати, що Канада говорила в Україну в основному те, що треба, на відповідному рівні і добірною мовою, вістки були різноманітні, статті цікаві і актуальні. Випадково чи ні, цей період більш нормальної праці Інтернаціонального відділу, отже і української секції в ньому, скінчився з відходом директора Жана Дезі.

В українській пресі Канади і навіть США та Європи час від часу в ті роки можна було бачити ляпідарні і добрячі статті з позначенням: “З передач Голосу Канади”. Це були огляди радянської преси, статті на літературні теми (Юрія Шереха, Миколи Глобенка та інших визначних авторів), огляди української преси, короткі вісті з українського життя, а іноді досить удалі фейлетони, анекдоти тощо. Навіть у 1954 і 55 роках, хоч уже значно рідше, друкувалися в українській пресі окремі матеріали з передач “Голосу Канади”, але тоді вже це виглядало на окомилування, бо однією-двома статтями на тиждень чи на місяць, поданими до преси, фактично прикривався брак, профанія, а інколи і шкідливе варнякання — на зразок “статтей” про собачі перегони в Канаді, “поштової скриньки” — приватного листування п. Б. Панчука, яке інакше ще називалось “До Вас говорить Богдан Панчук” (він читав там свої листи до своїх знайомих у Саскачевані, Детройті, Сент Кетеринс та в Лондоні і ті місяці з листів його знайомих, де вони за щось його хвалили), репортажі Бачинського Ом. про “визначну працю” його ж

начальника, Б. Панчука, у Монреалі, Саскачевані і так далі.

Відтоді зникли з передач української секції цікаві статті про Канаду (економічні, історичні, політичні), огляди української преси в Канаді і вільному світі, огляди радянської преси, статті з української тематики, українські вісті, які передавалися колись щосуботи і щонеділі, не чути вже ні фейлетонів, ні анекдотів, передачі перестали бути цікавими взагалі. І не виручила й не виручає таких передач музика Веселовського (як “У Параски синія запаска”), півгодинні безтолкові інтерв'ю Бачинського з випадковими людьми, ба навіть співи Елвіса Преслі, якого також уже включають до українських програм.

Як відомо, мета передач українського відділу “Голосу Канади”, як і всіх відділів цієї інтернаціональної служби СіБіСі, показати слухачам інших країн Канаду, викликати в них симпатію до Канади, врешті, переконати їх, що в Канаді краще й ліпше жити, що Канада — країна вільної людини і що тут усі народи, в т. ч. і українці, мають змогу не тільки добре й безпечно жити, а ще й творити свою власну культуру — розвивати мистецтво свого народу. Державні та політичні канадські діячі не раз це підкреслюють, зазначаючи, що окремі національні групи в Канаді, зокрема українці, чимало вносять до скарбниці загальної канадської культури.

Що ж думатиме про Канаду підрадянський українець, який слухає вдома оперу К. Данькевича “Богдан Хмельницький”, твори П. Майбороди, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського чи Кос-Анатольського, а з українського відділу СіБіСі його почастиють таким “шедевром”, як “У Параски синія запаска” чи іншим подібним твором “відомого українського композитора”, співробітника СіБіСі п. Веселовського, чи ідіотичною музикою в стилі Елвіса Преслі?

Такі передачі б'ють по Канаді матеріально (коштують же вони, коштують!) і морально.

Але знайдуться особи в СіБіСі і навіть в українській секції, які скажуть: а хіба ми не передава-

ли в Україну про святкування 40-вих роковин української державності або інтерв'ю з послами Заплітним, Мандзюком? Отим бо й ба: а що з того святкування передано, а що замовчано? А хто ті інтерв'ю з послами зробив і чому йому не знайшлося місця в секції? Розуміється, такими інтерв'ю можна лише маскувати свій політичний і культурний примітивізм, бо скільки може заважити підчищення інтерв'ю з українцем-послом до парламенту, коли щось таке й трапиться раз на пів року?

Пильно слідкуючи за українськими передачами, ми встановили факт, що останні два-три роки українська секція нічого не говорить з приводу таких радянських свят, як Перше травня, жовтнева революція, лютнева революція, день конституції, 8 березня, день авіації, дні народження та смерті Леніна, хоч саме в ці дні слід давати відповідні коментарі, бож передачі скеровані виключно за залізну завісу. Зате в такі та інші дні можна почути: як на Розмонті (Монтреаль) добрі люди пили та гуляли...

Ми знаємо, що в день 30-их роковин трагічної смерті президента України — Симона Петлюри вчинено таке: п. Принц (цензор) у порозумінні з п. Бачинським (працівник секції) відкинув статтю про Петлюру, а на її місце дав в'язанку дешевої аматорської музики, що її мав уже наготові саме для тієї цілі п. Бачинський. Цей скандальний випадок з великим обуренням обговорювався на засіданні відділу КУК у Монреалі, а всі матеріали передано до централі КУК (не знати, чому там не зробили з того приводу більшого руху).

Ми знаємо, що тепер у секції працюють такі люди, які дуже мало що чули про Україну, підрадянської України не знають зовсім, української мови гаразд не знають, бо вчилися тільки в німецьких школах (трое) або в румунській (одна особа), а очолює їх особа, що взагалі нічого не чула про Україну, української мови зовсім не розуміє (п. Кароль Чіпмен, молодий чоловік років 23-24). І яка кумедія: керує секцією людина, яка нічого не знає про аудиторію, для якої працює, а йому доводиться такі, що також нічого не знають про Радянський Союз і про становище України.

Або ще такі факти. Не знаючи української термінології, вживаної тепер в Україні, працівники секції просто оминають ті слова, яких не знають, коли щось перекладають з англійської мови для передачі. Щоправда, той же п. Бачинський давно вже почав ходити на консультації... до російської секції, де працюють грамотні українці: він там і питає, як треба писати чи вимовляти те чи інше слово, як зрозуміти той чи інший вислів тощо, а потім переказує іншим членам своєї секції роздобуті таким робом відомості.

А зовсім недавно перекладач останніх вістей п. Весоловський з словами на очах просив редактора останніх вістей (англійською мовою) пана Річардсона, щоб той не прислав до української секції вістей про супутники та про інші найновіші досягнення в ділянці науки і техніки, бо "в нашій мові нема таких слів..."

Воно й не диво: люди говорять іменем канадської держави до передової в науково-технічному відношенні країни (Україна), але мови української не знають, дійсності канадської і української навіть не розуміють, газет і журналів радянських не читають і т. д.

А пан Деляфілд, директор Інтернаціонального відділу СіБіСі, запевняє уряд Канади, що він робить поважне діло з відповідними кадрами. А хіба такий стан тільки в українській секції? Нехай скаже п. Деляфілд, кого він має в так званому скриптулі (відділ, у якому пишуться статті для передач за залізну завісу). Там сидять, як на підбір, особи, які нічого не знають про країни за залізною завісою. Щоправда, один із них (Франтішек Немец — чех), лівий соціаліст, трохи орієнтується в чеських справах, але ж статті він пише і для української секції, а також для російської, польської та інших.

А це тим більше трагічно, коли зважити на такий ще факт: уже другий рік українській секції пан Принц чомусь не дозволяє писати оригінальних статей, а змушує тільки перекладати виготовлені в його скриптулі і на його особисте замовлення статті (по-англійському). Фактично у таке саме становище поставлені і російська, словацька та польська секції. Виняток становить лише секція чеська: там не тільки дозволено писати оригінальні статті, але й зобов'язано членів секції писати те, що інші секції автоматично мусять тільки перекладати. І виходить так, що всі інші секції, що говорять за залізну завісу, в основному перекладають статті, призначені для чеського слухача.

І ще парадокс: п. Принц просто заявляє, що він не дозволяє українській, російській та деяким іншим секціям критикувати комуністичні режими, бо з СРСР Канада має дипломатичні зв'язки. На запит же, чому він досі ще дозволяє потроху критикувати комуністичні режими в Чехії, Угорщині, Румунії, Болгарії, Албанії та Східній Німеччині, буває відповідь: бо ті країни ще не належать до СРСР... Отже, нехай поспішають приєднатись!

Але ж і з цими країнами Канада має дипломатичні зв'язки! А друге: чому це в СРСР дипломатичні зв'язки з Канадою не впливають на тон преси і радіопересилань?..

У кожній секції Інтернаціонального відділу є більше або менше працівників, які розуміють усе, що навколо них діється, але досить котромусь із них виявити свій погляд — як його зайдять: так змушений був відійти свого часу Андрій Стокер із скриптулу, Д. Кислиця з української секції. В українській секції уже створено повну ідилію: жоден член секції тепер не знає і не розуміє підрадянської України, до якої секція говорить, жоден член секції навіть мови української не знає як слід, дарма, що сліпо перекладає українською мовою статті авторів, які нічого й ніколи не знали про Україну і СРСР. А хіба це не диво: коментарі на теми з сучасної російської літератури пишуть у скриптулі люди, які творів не читали і про літературу поняття не мають. Так було з коментарями на роман В. Дудінцева "Не хлібом единым" та ін.

На закінчення кілька питань, скерованих до Комітету Українців Канади.

Ми знаємо, уряд Дж. Г. Діфенбейкера дуже прихильно поставився до прохання КУК у справі перегляду стану української секції СіБіСі — це

стосується до змісту передач і до особи керівника української секції. Хотілось би знати, що з свого боку зробив уже КУК?

Відділ КУК у Монреалі (місце осідку СіБіСі) на домагання відділу і гол. Управи СУЖЕРО багато разів ставив на своїх засіданнях справу української секції СіБіСі, а свої ухвали пересилав до централі КУК. Що з тими матеріалами зроблено?

Монреальський відділ КУК докладно вивчив справу так званого золотого ключа з Бафало, яким нагороджено директора СіБіСі — Інтернаціональний відділ) за **“найкращі в цілому світі українські передачі”**. Ми знаємо, що історія з золотим ключем викликала благородний гнів у президії КУК (централі), у пресі були сильні статті з того приводу (“Український Голос”, “Канадійський Фармер”, “Український Прометей” та ін.). Що зробив КУК (централья), щоб спростувати таке неподобство і засудити глум над українською секцією?

Ми певні, що централья КУК не менше за нас поінформована, хто саме з української секції СіБіСі, а також і чому саме, зорганізував цю непохвальну похвалу українській секції СіБіСі від посадженика незначного американського міста Бафало п. Панькова і як це було використано у минулорічній виборчій кампанії. Що ж зробила централья КУК, щоб поінформувати про це уряд Канади і українське громадянство?

Питаємо ще: якби з українською секцією СіБіСі було справді все аж так добре, чи потрібні були такі комедії?

Хочемо вірити, що КУК зробить нарешті все залежне від нього, щоб українська секція в СіБіСі не була іграшкою в руках невідповідних людей. Цього вимагають наша честь та інтереси і престиж Канади.

Ф. Федоренко

З ТЕАТРУ

“ПРИМАРИ” Г. ІБСЕНА В ТОРОНТІ

Театральне життя в Торонті в цьому сезоні було досить поживавлене. Крім вистави “Феї гіркого мигдалю” І. Кочерги, про яку згадувалось у попередньому числі, театральна студія “Заграва” показала нам “Примари” Генрика Ібсена.

Ставив п'єсу режисер Слав Теліжин. Участь узяли: Ніна Миколенко (пані Альвінг), І. Кушніренко (Освальд), А. Ільків (пастор), Ю. Бельський (столляр Яків), В. Орлик (Регіна). Оформлення сцени зробив маляр Е. Теліжин.

Колектив працював над виставою понад 8 місяців. Дуже багато праці вклали не тільки студійці, а й режисер та В. Ревуцький, який був сталим консультантом студії в цій виставі. Ця довга і вперта праця над виставою уможливила режисерові досягнути рівності акторського ансамблю (у цій виставі не було жодного “випадаючого” актора). Осягнуто також і одностильности вистави: і сценічне оформлення, і акторське виконання були в реалістичному пляні. Осягнуто також і єдності цих двох компонентів театального мистецтва. Мізансцени були прості і гармонували з текстом твору.

Вистава свідчить про великий зріст усіх виконавців, особливо Ніни Миколенко. Саме на прикла-

ді цього колективу, а особливо на прикладі Н. Миколенко, яскраво видно вагу студійної праці над молоддю.

Найкраще виявили себе в п'єсі Ю. Бельський та Н. Миколенко, але й решта артистів виконали свої ролі задовільно.

Ніна Миколенко (пані Альвінг)
та А. Ільків (пастор).

З недоліків вистави слід відзначити недостатнє освітлення сцени, а інколи і зриви у звуковому оформленні (напр., у фіналі другого акту).

На перешкоді до повного успіху студійців є загальний брак культури, властивий еміграції, який у першу чергу виявився у недосконалому знанні мови. Артист мусить, врешті, зрозуміти, що неможливо досягнути вершин майстерности, вивчаючи лише театр і нехтуючи загальною культурою, зокрема знанням мови, літератури та історії. А саме цей недолік відчувається на кожному кроці: неспроможність зрозуміти героя, неправильні наголоси у словах і в реченнях навіть наклали тавро аматорщини на цю загалом культурну виставу. Студійці знехтували текстом п'єси, переклад якої зробив дуже культурний перекладач (Р. Щербатюк) і внесли свої “корективи” до перекладу, чим зіпсували все враження. Наприклад, у перекладі зовсім нема таких синтаксичних абсурдів, як “просив о щось...”, “як ви задивляєтесь” і багатьох інших галицьких провінціалізмів у синтаксі. Треба справді дивуватись, кому і чого саме закортіло псувати добрий переклад?

Жахливі наголоси, особливо в А. Ількова та І.

Кушніренка: спершУ, те самЕ, жИла замість жила і т. д. Тут відразу відчувається культурну людину і некультурну: І. Кушніренко говорить “жИла”, а Ніна Миколенко за кілька секунд уже вимовляє правильно — “жила”.

Цілий ряд слів перекручено на галицький лад: “вчасний” (передчасний), можности (можливости), отвертий (одвертий), парохія (парафія), запізнатись (познайомитись) і т. д. і т. д.

В. Орлик (Регіна та Ю. Бельський (Яків).

Повторюємо, що цей примітивізм у мові не тільки поклав тавро аматорщини на виставу, а ще й наводить на сумнів, чи взагалі колись вдасться студії створити цілком культурний спектакль, бо — повторюємо — одної здібности і праці ли ш е

над театральною технікою без піднесення загального культурного рівня ніколи не вистачить.

Треба шкодувати, що театральна студія “Заграва” ще й досі уникає українських творів, а здебільша працює над чужими. Шкода, бо ми маємо чимало творів, які ніяк не поступляться і найкращим чужим зразкам.

Сама ж п'єса сьогодні вже застаріла, і може мати хіба лиш вишкільне значення, бо проблема загибелі людини від успадкованого сифілісу у гниючій міщанській родині сьогодні вже ніякою проблемою не є. Хоч би тому, що сифіліс тепер лікується... Тому, до п'єси варто було додати коментар про її автора і добу.

Загалом же вистава “Примар” у Торонті є чималим успіхом студії “Заграва”. Успіх її в глядача також добрий: вистава вже відбулась тричі.

КОНЦЕРТ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ

23 березня в залі УНО (Торонто) відбувся концерт капелі бандуристів ім. Т. Шевченка. Точніш, відбувся не концерт, а концерти: один удень, а, поскільки заля могла вмістити лиш 1000 осіб, то довелось концерт повторити ще й увечорі.

Денний концерт вийшов досить блідий і капеля звучала з повною силою лиш увечорі. Отже, хто був тільки на першому концерті, то може бути певен, що він чув лиш половину.

Концерт складався з двох відділів. У першому виконано переважно вже відомі слухачам капелі пісні, а в другому подано літературно-музичний монтаж із творів Т. Шевченка “Слово Тараса”. Тексти з “Кобзаря” читав відомий уже нашим читачам Р. Василенко. Саме про цю другу частину і варто поінформувати.

Такий вид концерту на американському континенті — явище нове. Капеля виконує цілий ряд творів різних композиторів до слів Шевченка, а на цьому музично-вокальному тлі артист читає тексти. Треба ствердити, що комбінація вийшла дуже добра: тексти підбрано добре, експресія подавання матеріялу та дикція в Р. Василенка також дуже добрі, дисгармонії у голосовому подаванні текстів і вокально-музичною частиною монтажу не було й найменшої, отже, загалом слухачі мали рідку нагоду чути винятково культурно виконаний літературно-музичний монтаж. Кожне слово і кожен детал музичного виконання було донесено до слухачів цілком.

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

DARC

PHOTO
SALON

Д
А
Р
К

Модерне фотографічне студіо в Чікаго, славне мистецтвом між своїми й чужими.

2059 W. CHICAGO AVE.

CHICAGO, ILL.

NAymarket 1-2254

Ущерть переповнена зала вітала капелю і Р. Василенка за цей монтаж довго не вгаваючою овацією, яка переходила в бурхливу демонстрацію. У цій частині досягнуто повного контакту виконавців із слухачами.

Із цікавіших і нових творів, виконаних у цьому монтажі, назвемо “Думи мої, думи мої, ви мої єдині” музика Левка Ревуцького (соліст — М. Мінський), чудові твори М. Лисенка — “Ой нема, нема” та “У туркені по тім боці”.

Р. Василенко читає тексти з “Кобзаря”.

Не зважаючи на ефект виконання, мусимо зробити й кілька завваг. Нам здається, що на всьому концерті, особливо на його першому відділі, тяжила ота “чистенька прилизаність” в інтерпретації творів, яка властива не мистцям великого масштабу, а добрим ремісникам. Часто відчувалось мелодраматичне ниття, замість патосу й героїки. Це стосується і до виконання інструментально-хорових творів, до деяких солістів (зокрема М. Мінського у виконанні згаданого вище дуже цікавого твору Л. Ревуцького) і навіть до Р. Василенка при читанні текстів, особливо в першій частині монтажу. Між іншим, Р. В-ко зробив це на вимогу капелі. Нам здається, що капеля мусіла б звернути увагу на цю сторону свого виконання. Особливо в репертуарі, який капеля має співати в Європі.

Другим недоліком є неправильні тексти з “Кобзаря”. Цих “поправок” було кілька і всі вони торкались “ляхів”, “шляхти”. Наприклад, “Гине шляхта, гине”, подається змінено на “Гине ворог, гине”. Між іншим, такі “поправки” дуже часто роблять і наші деякі “націоналістичні” хори і я про це вже писав раніш. Якою “мудрою політикою” пояснюється це фальшування — сказати важко. Але треба ж пам’ятати, що капеля носить ім’я Шевченка і вона мусить з побожністю ставитись до його слів. Тексти треба негайно узгодити з “Кобзарем”.

Думаю також, що “Живи, Україно” (слова О. Олеса, музика М. Гайворонського), якою кінчено концерт, не пасувала ні силою тексту, ні музикою до решти творів. Можливо, на закінчення більше надався б марш “Україна” (муз. Г. Китастого, слова Ів. Багряного), а може треба б було пошукати ще й чогось іншого.

Думаю також, що Р. Василенкові був цілком зайвий грим.

Диригував на концерті В. Божик. Г. Китастого, на превеликий жаль, не було.

**Кілька слів про організацію концерту,
або посуньтесь, Тарасе Григоровичу,
нехай С. Росоха сяде...**

Наскільки вдалий був сам концерт, настільки ж невдала була організація його. Перш за все завісу відкрили з півгодинним запізненням. Довгий час сцена була порожня, ніби для того, щоб слухачі мали нагоду налюбуватись двома уламками Тризуба з ножом посередині, що висів над головою сл. пам’яті Августина Волошина — президента Карпато-української республіки. При всій моїй повазі до пок. А. Волошина і до всіх героїв Закарпатської області України, я все таки розчарувався: я хотів би бачити на сцені портрет Тараса Шевченка з державним тризубом, а не з партійним ножом...

Після довгої порожнечі появився на сцені д-р С. Росоха, який урочисто повідомив, що “попсулася” якась там “механізація” і нема чим заграти канадського гімна, і що його, мовляв, виконають пізніш бандуристи...

Потім на сцену вийшов колишній голова Союзу Карп. України, п. Августин Штефан. Дуже миленька дівчинка, Іруся Баєр, піднесла кол. голові Союзу квіти і сказала якогось віршика. Тоді почалась довга доповідь п. А. Штефана і аж о 4-ій год. 45 хв. (замість третьої!) почався сам концерт. Людей набито. Сидіти всім ніде, люди хвилюються і... лаються потихеньку, а дехто й голосно говорив, що пора б починати те, ради чого люди сюди прийшли, себто концерт капелі, який має назву “Слово Тараса” і присвячений ніяк не д-рові Рососі, а таки ж Тарасові Григоровичу Шевченкові, якого наш улюблений доктор безцеремонно посунув “на задній плян”.

Врешті, почався концерт, але не піснею, а словами одного з капелян, що вже бракує часу і програма буде скорочена. Публіка загула, як джмилі. Фактично перший концерт був зірваний, бо всі сердились і хвилювались.

Отаке інколи відбувається навіть у Торонті! Воно звичайно, що ніхто не проти відзначення 65-го ювілею п. А. Штефана, але навряд чи варто для цього використовувати Капелю і відсувати на задній плян Т. Шевченка.

Зібрано за квитки кругло три тисячі доларів, капелі дали 2.500 доларів, за залу УНО взяло 200 дол. (хотіли 250, але якось виторгували!), у той час, як чужу гарну залу на 2,000 місць (якесь кіно) можна було взяти за 100-150 доларів. Між іншим, православна громада на другий концерт давала залу безплатно, але д-р С. Росоха відмовився від неї.

Вважаємо, що так робити не варт. Капеля мусить співати в найкращій залі, люди мають сидіти вигідно, а не стояти, заплативши два долари за квиток, на ногах протягом чотирьох годин десь у підвалі.

Доба примітивізму у Канаді мусить піти у безвість.

ВИСТАВА, ЯКОЇ МОГЛО Б І НЕ БУТИ...

30 березня ансамбль УНО під керівництвом Р. Василенка виставив п'єску Лео Ленца "Дует утрюх".

Що можна сказати про це твориво? Колись я вже писав про "Блакитного Генриха", якого ставила група під керівництвом Шашарівського. Я тоді питав артистів: як вони осмілились з таким "мистецтвом" їхати з Філадельфії до Торонта?

Але "Блакитний Генрих" куди ліпший від "Дуету втрюх", бо там був якийсь натяк на висміювання гнилої аристократії, а тут уже нема буквально нічого: ані ладу, ані складу. Це ідіотично-космополітична побутова п'єска французького п'єсороба, показано в ній, ніби, німецьке життя, а сама "штука" виставлена на українській сцені і українською мовою.

Сюжет? Розбещена неробством жінка кидає свого не дуже то мудрого чоловіка і йде до голяндського мільйонера, якого її перший чоловік величає євнухом... Перекопується, що новий чоловік не тільки євнух, а ще й скупий і має характер, себто, не хоче сидіти під пантофлею своєї жінки. Починається "драма". Перший чоловік свою "найкращу

в світі жінку" любить і добивається її повороту. Жінка "кається" (не в поганому вчинкові, а тому, що новий чоловік не дає грошей і не лізе під черевичок!) і вертається назад. Всі вдоволені, всі регочуть і маєте чудовий "тепієнд". Словом, "смерть українській побутовщині" і нехай живе сучасна європейська культура!

Грають у п'єсі: М. Луцька, Р. Василенко, В. Довганюк, Віра Василенко. Як грають? Здебільша, як артисти на сцені, а не як люди в житті: переважно з артистичним штучним патосом (М. Луцька) і частково В. Довганюк, з деякою покvapністю в мові і в рухах (В. Василенко) і винятково добре (як людина в житті) поводить на сцені Р. Василенко.

Оце і все. Бо більше ця "культура" не варта.

Мова перекладу — примітив над примітивами: "в дев'ятій годині", "в міжчасі", "ти не мусиш мені гладити ноги", "я ціную тебе", "нехтУємо" "розв'язність", "ти є такий", "по телефону" і "через телефон" (школа, що не через тин!), "злостить" і кілька сот інших подібних галицьких полонізмів у лексиці і синтаксисі.

Поруч з цим є й пара десятків галицьких же провінційних русизмів: "В більшості були в добрих взаєминах", "предложення", "по-німецьки" (замість "по-німецькому"), "по вечорам", "самий сильний" та інші. Взагалі не мова, а дяківсько-магістерський жаргон.

Верхом трагікомедії було, як один порядний націоналіст перед останньою дією вийшов на сцену і дуже поважно почав вихвалити п'єсу та вболівати, що "на залі" дуже мало публіки і що ця "штука" буде повторена ще "шестого" квітня і що тоді — він певен! — зала не вмістить усіх бажаючих "винести з цієї штуки щось таке, що пригодиться їм у житті..."

Господи! Еміграція таки страшна річ! Дуже небезпечна. Збожеволіти справді легко.

І охота Ростиславові Василенкові вовтузитись з таким "мистецтвом"? Він, щоправда, каже, що цю "штуку" виставляв покійний В. Блавацький. Ну, й що ж: тим гірше для Блавацького. Але для чого це "гірше" ще й Василенкові?

Таж він таки справжній, добрий артист, з фаховою освітою і доброю практикою. Та й мову ж він знає, як, може, ніхто з наших артистів.

А публіка чудова: лиш сто осіб у залі на прем'єрі! Хороша публіка в Торонті: носом чує! На концерті Р. Василенка — зала переповнена; на концерті капелі бандуристів, де Р. Василенко виступав, як соліст, — не вміщається на двох концертах в один день; на "Феї гіркого мигдалю" Ів. Кочерги, яку сміливо і успішно поставив той же Р. Василенко — тричі повна зала (і ще буде повна тричі!). А на цій "штуці" — тільки сто осіб!

Оце і вся рецензія...

П. С. Трошки підслуханого: Дві артистки, які не зайняті в цій "штуці", атакують Р. Василенка за те, що він не "підчистив" п'єски. Там головний героїні (за те, що кинула чоловіка і пішла до євнуха-мільйонера) чоловік її погрожує скинути "штани" і всипати палицею... А богопротивна публіка не хоче при цьому сміятись! Отже: треба було сказати, що скину, мовляв, тільки спідничку, а

МИХАЙЛО МІНСЬКИЙ

баритон

2-го травня ц. р. о 8 год. 30 хвил. вечора
виступає з власним концертом у

CORNEGIE RECITAL HALL
New York

У програмі твори:

К. Данькевича, Б. Лятошинського, В. Грудина,
М. Фоменка, Ю. Мейтуса, А. Рудницького,
А. Моцарта, Р. Шумана, П. Чайковського
Дж. Верді та інших.

Квитки в касі театру в ціні: 2.40, 1.80, 1.20.

НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1958

штанята ще лишається... Це було б і етичніше, і публіка сміялася б, бо коли з жінки скидають і штанята, то навіть сміятись непристойно!

Хто зна: може й так. Мо' й справді ця п'єска тоді стала б геніальним твором... І може я тоді й рецензію "навпаки" написав би!

ТЕТЯНА ПРУШИНСЬКА ГРАЄ...

Тетяна Прушинська, з якою ми вже колись знайомили наших читачів, 27 березня в залі Торонто-нської консерваторії дала свій власний концерт. У програмі концерту були твори В. Косенка, Баха, Бетховена, Шумана, Шопена, Дебюсі і Ліста.

Наша молода піаністка ще раз виявила свою умілість і велику обдарованість. На концерті було чимало нашої й чужої публіки. Мистецький успіх концерту цілковитий.

У неділю 30 березня Т. Прушинська з таким же успіхом виступала в концерті, який улаштувало сестрицтво прав. громади св. Андрія Первозванного у залі катедрального храму св. Володимира.

Радимо нашим читачам послухати гру Т. Пру-

шинської, яка подає всі надії бути одною з найкращих наших піаністок у Канаді.

П. Волиняк

ВИБОРИ В КАНАДІ

31 березня в Канаді відбулись вибори до парляменту. Наслідки виборів принесли повну перемогу Прогресивно-консервативній партії на чолі з визначним приятелем українців, Високодостойним Джоном Діфенбейкером: з усіх 265 місць у парляменті консервати здобули аж 209 (у попередньому мали 112), що є небувалим в історії політичного життя Канади. Ліберали, які правили Канадою від 1935 аж по 1957 рік, у цьому парляменті здобули лиш 47 місць (у попередньому мали 104). СіСіеФ (соціялісти) тепер мають лиш 8 мандатів у попередньому мали 25). Партія Соціального кредиту, яка в попередньому парляменті мала 15 мандатів, тепер не здобула жодного. Комуністи, як і завжди, тільки прогулялись, не здобувши нічого.

У виборах узяли участь 78% виборців — це найбільший відсоток участі у виборах у Канаді протягом цього століття.

Penmans

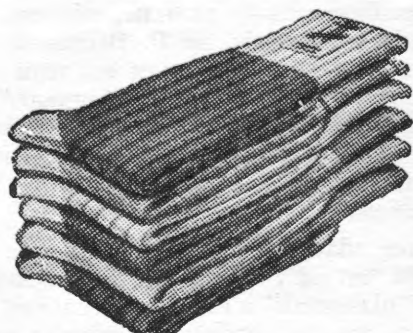

ЖАДАЙТЕ!

ПЕНМАНОВІ

Робочі скарпетки

ЗМІЦНЕНІ НЕЙЛОНОМ НА П'ЯТАХ І ПАЛЬЦЯХ
ЩО ТРИВКІШІ НІЖ ІНШІ

ТЕЖ СПІДНЯ І ВЕРХНЯ БЛИЗНА
СЛАВНІ ВІД 1868 Р.

Щоби довше носити — вигідніше ходити — корисніше купити жадайте робочі скарпетки ПЕНМЕНС. На йдети стиль і грубість, що відповідатиме усякій роботі — і за дану ціну буде це найкорисніше купно.

WS-94

● Відзначено 70-ліття визначного оперового співака Михайла Роменського, що працює від 1925 року в українських операх Одеси, Харкова та Києва.

● Заокеанський мракобіс та радянський супутник — під таким заголовком вміщує київська "Літературна Газета" від 24 січня 1958 р. лайливу статтю про мітрополита УАПЦ в Канаді — Високопреосвященнішого Іларіона (проф. Івана Огієнка).

● У Києві будується підземка довжиною 9 кілометрів. Траса починається із станції Дніпро на правому березі й проходить далі через станції: Арсенальна, Хрещатик, Університетська, Вокзальна, Повітрофлотська (кол. Кадетське шосе), Політехнічний інститут, завод "Більшовик".

● У селі Головинці (тепер с. Кармелюкове) створено шкільний музей пам'яті Устима Кармелюка, що походив з цього села.

✿ Ветерани української опери С. Данченко (Радамес) та М. Савченко (Амонастро) виступили з успіхом у новій постанові "Аїди" в Одескій опері.

✿ Нову оперу київського композитора Кирейка — "Лісову пісню" (за твором Л. Українки) славить Львівський оперовий театр.

Усіх українців кандидувало поперх 25 осіб. Здобули мандатів 6 осіб (усі з урядової партії), себто, та сама кількість, що була і в попередньому парламенті. Обрані українці: міністер праці — М. Стар (М. Старчевський) з Ошави, Онтаріо, Микола Мандзук — Маркет, Манітоба, В. Яцула — Спрінгфилд, Манітоба, Ст. Корчинський — Макензі, Саскачеван, Василь Скорейко — Едмонтон, Альберта, д-р Ів. Кучерепа — Торонто.

На жаль, провалились цього разу давні послы: А. Головач з партії Соціального кредиту, місце якого в силу обставин заняв консерват В. Скорейко, та Федір Заплітний з соціалістичної партії. Нема сумніву, що обидва вони провалились тільки тому, що їх партії взагалі втратили багато голосів. Обидва вони були дуже здібними послами, яких шанували не тільки українці, а до голосу яких прислухались в парламенті взагалі. Для українців Канади це чимала втрата.

Утратив цього разу свій мандат і П. Стефура з округи Вегревил, Альберта — округа, яка має поперх 70% українців і яка в свій час дала першого посла-українця до парламенту Канади і яка протягом багатьох років обирала завжди українця. Тепер ця традиція порушена.

ТЕАТРАЛЬНА ГРУПА

“РАМПА”

Поставить у неділю 27 квітня 1958 р.
в залі Православної Катедрі св. Володимира,
404 Батгurst вул., Торонто

РОЗГРОМ “РОЗГРОМУ”

Веселелий концерт: скетчі, гуморески, сольо-співи,
музичні соля, художне читання,

дотепи конферансьє.

Участь беруть: пп. Черняк, Т. Прушинська,
В. Василенко, Л. Дмитрюк, В. Якубович,
К. Савицький, В. Вергардт, В. Довганюк.
П. Шульга, П. Бойчук, П. Михайліз та інші.
Загальне керівництво: Ростислав Василенко.

Початок: 7.30 вечора

ДОКЛАДНІШЕ В ПРОГРАМКАХ

Квитки по доступних цінах набути у
п. В. Жураківського.

Чи Ви вже читали

“ПОПІЛ ІМПЕРІЙ”

Юрія Клена?

Зпоміж 75 українських книжок,
виданих минулого року в Канаді, УВАН відзначила
“Попіл імперій”

як “найвизначнішу книжку 1957 року”.

▲ Добрий папір

▲ Тверда оправа

▲ 352 сторінки

▲ Ціна: 3.65 долара

Замовлення скеровувати на адресу:

Jurij Klen Foundation

575 Queen St. W. — Toronto, 2-B, Ontario, Canada.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Із Святom

Воскресіння Христового

вітає

своїх теперішніх і майбутніх клієнтів найбільше

в Торонті українське бюро купівлі та продажу

реальностей.

R. Cholkan Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W.

Toronto, Ont.

LE 2-4404

● ДОМИ В УСІХ ДІЛЬНИЦЯХ

ВЕЛИКОГО ТОРОНТА

● ПІДПРИЄМСТВА І КРАМНИЦІ

● ГОТЕЛІ, ФАРМИ, МОТЕЛІ

● ІНВЕСТИЦІЇ

СВІЙ ДО СВОГО!

Найкраще купите і продасте реальність

тільки через

R. Cholkan Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W.

Toronto, Ont.

LE 2-4404

ДРУГ РОДИННОГО БЮДЖЕТУ ...

Penmans

ЯКІСТЬ ДЛЯ ЦІЛОЇ РОДИНИ

ПРИ СПІДНОМУ БІЛЛІ ПЕНМЕН'С та в панчошних виробках — усе в вашу користь, включно з ціною. До вибору стилі, що задовільняють кожного члена вашої родини, до вибору грубість, що задовільнить їх особливі вимоги, та якіків виробу спідного білля та панчошних продуктів для канадських родин постійно завойовує увагу ошадних покупців.

ПЕНМЕН'С
жіночі підсорочинки
малі, середні, великі

ПЕНМЕН'С
жіночі еластичні штаниці по коліна

ПЕНМЕН'С
сорочинки та майточки для дівчат 8-16 р.

ПЕНМЕН'С
майточки та сорочинки для дівчат 2-6 р.

ПЕНМЕН'С
спідне білля для немовлят 3, 6, 9 міс., 1-2 р.

Penmans

"95" UNDERWEAR

ПЕНМЕН'С
легкове спідне білля
GP 8-2

ПЕНМЕН'С
підсорочинки

ПЕНМЕН'С "71"
спідне білля

ПЕНМЕН'С
підштанці та сорочинки

ПЕНМЕН'С
робочі шкарпетки

ПЕНМЕН'С
спортові шкарпетки

ПЕНМЕН'С
розтяжні шкарпетки

ПЕНМЕН'С
бобі сокс

ПЕНМЕН'С
розтяжні ко-ед спорт. шкарпетки

Mr. A. Chudiak, 105
19940 rd Ave.
Detro